

Transformant l'educació

07.

Redissenyem els espais de l'escola

35 escenaris per traçar el canvi educatiu

JESUÏTES
educació

Transformant l'educació

Col·lecció dirigida per Xavier Aragay

Quadern

07

Títol

Redissenyem els espais de l'escola. 35 escenaris per traçar el canvi educatiu

Autors

Xavier Aragay, Jonquera Arnó, Joan Blasco, Pere Borràs, Daniel Iniesta, Pepe Menéndez, Pol Riera, Lluís Tarín i Lluís Ylla. Amb la col·laboració especial de Carles Francesch de Herralde en aquest quadern.

Edició

Mauro Cavaller

Correcció

Maria Furriols

Disseny gràfic i maquetació

Albert Martín

www.liniafina.cat

Fotografia

Berta Alarcó

Impressió

Barcino

ISBN

978-84-608-6559-9

Dipòsit legal

B 10867-2016

© ⓘ ⓘ ⓘ ⓘ Jesuïtes Educació

Primera edició: maig 2016

Transformant l'educació

07. **Redissenyem els espais de l'escola**

35 escenaris per traçar el canvi educatiu

Autors

L'equip que impulsa aquesta col·lecció està format per:

Xavier Aragay

És economista i, des del l'any 2009, director general de Jesuïtes Educació. Partint de la seva extensa trajectòria vital i professional i la seva sempre present vocació de servei, lidera el projecte Horitzó 2020. Aquells que el coneixen de prop diuen d'ell que és visionari, dialogant, exigent i tenaç. Li encanta fer esquemes, jugar amb les paraules i gaudir de la natura pujant els cims més insospitats.

Jonquera Arnó

És mestra i va entrar a l'equip l'any 1993. Des d'aleshores ha aportat ànima al projecte educatiu de JE. De vocació humanista i amb una profunda vida espiritual, treballa sempre amb i per a les persones (diu que no va tenir altra opció, venint al món amb una germana bessona...). Actualment és la directora de l'oficina tècnica de Jesuïtes Educació. És una enamorada del mar.

Joan Blasco

És pedagog i, des del 2015, és el director del model pedagògic de Jesuïtes Educació. Especialitzat en didàctica i organització escolar, la seva missió és la d'assentar els nous territoris pedagògics que obre l'Horitzó 2020. Compagina la seva tasca a la xarxa amb la direcció de l'escola Jesuïtes Sant Gervasi. Practica l'atletisme des de jove i, sempre que pot, s'ocupa del jardí i dels arbres fruiters que té amb la seva dona al Baix Aragó.

Pere Borràs

És jesuïta (aviat farà 50 anys del seu compromís amb la Companyia de Jesús) i actualment és el consiliari de la xarxa de JE. Sempre ajudant a les persones, ha estat, entre d'altres, professor, mestre de novicis, provincial, i president de la Fundació. És un savi en espiritualitat ignasiana i en l'acompanyament de joves i adults. Amb el seu humor directe i contundent gaudeix de la vida, els còmics i el Barça.

Mauro Cavaller

És llicenciat en Filosofia i *coach* especialitzat en escriptors. És l'editor de la col·lecció Transformant l'educació on aporta visió de conjunt i unitat formal. Com a artesà de les idees, escolta, empatitza i encaixa les diferents parts dels temes que debatem. Li agrada molt anar al cinema.

Daniel Iniesta

És diplomat en Relacions Laborals i a JE és el director de recursos humans des del 2011. En formació constant, ha treballat en àmbits sensibles del sector públic com el judicial, menors, adopcions i cooperació. Apassionat de tot el que fa, té sempre la mirada posada en el desenvolupament de les persones. Dorm poc i practica a diari l'esport (neda i corre) i la lectura (generalment sobre el període 1914-1945).

Pepe Menéndez

És llicenciat en Ciències de la Informació i des del 2009 és director adjunt de Jesuïtes Educació. Coneix en profunditat tant la feina a l'aula com la gestió del món educatiu (va ser director de l'escola Joan XXIII). El 2004 va participar en la redacció del Pacte Nacional per a l'Educació. Escriu al seu blog i organitza tertúlies a casa seva al voltant de fantàstics dinars i sopars que ell mateix cuina.

Pol Riera

És diplomat en Ciències Empresarials i és el gerent de la xarxa Jesuïtes Educació. La seva llarga i diversa trajectòria formativa i professional li ha permès adquirir bones habilitats organitzatives i un gran sentit pragmàtic. Li agrada treballar en equip i sempre amb un gran optimisme. Aquells que el coneixen diuen d'ell que és un *self-made man* apassionat de l'esport (els practica quasi tots) i de les motos.

Lluís Tarín

És llicenciat en Pedagogia i està especialitzat en tecnologia educativa i desenvolupament directiu. A Jesuïtes Educació és assessor en lideratge i estratègia. Com a bon savi, observa, llegeix i busca evidències per entendre el món. Acompanya sempre l'anàlisi amb una vinculació emocional, no en va ell és, en un sentit ampli, un home de cor.

Lluís Ylla

És enginyer superior agrònom i a Jesuïtes Educació s'ocupa de temes de planificació i sistemes de qualitat. Ha organitzat l'engranatge d'Horitzó 2020, i amb la reflexió i la pràctica ha contribuït també a desenvolupar una pedagogia de la interioritat. És director adjunt de JE des que es va crear la fundació l'any 2000. És un gran lector i li agrada molt caminar i escriure.

Els colors usats en arquitectura han de ser intensos, lògics i fèrtils.

Antoni Gaudí

Pónganse las poesías en las paredes del aula ordinariamente cada dos meses, al adornar algún día más celebrado; o para promulgar los cargos, o por cualquier otra ocasión, tomándose las mejores que hayan escrito los discípulos.

Ratio Studiorum

Hem de ser capaços de veure les relacions abans que els termes relacionats.

Loris Malaguzzi

Has d'aprendre a tocar un instrument. Després has de practicar, practicar i practicar. I després, quan finalment ets sobre l'escenari, oblida-ho tot i udola.

Charlie Parker

Pròleg

El gran filòsof i educador John Dewey deia que la funció de l'escola no és tant la de preparar els alumnes per a la societat democràtica del futur sinó la de crear una petita república escolar on es desenvolupi una vida paral·lela a aquella que l'infant viu a casa o al barri. Una comunitat on s'adquireixen els hàbits, codis, drets i deures que regulen la convivència democràtica, i on es comparteixen relats culturals i experiències quotidianes. En aquest acompanyament educatiu de les trajectòries escolars individuals i col·lectives és tan important la qualitat del qui ensenya i del què i del com s'ensenya com la dels escenaris de la intervenció educativa.

El model pedagògic tradicional del segle xx s'associa a la uniformitat, la repetició, l'avorriment i la foscor. Ras i curt: a la negació de la vida i de la llibertat de l'alumne per desplegar totes les seves potencialitats. Qui no recorda la grisor dels espais, l'arquitectura en blanc i negre, les aules fosques i claustrofòbiques, les parets despullades i la manca de llocs per fer un treball de grup, per experimentar o simplement per conversar relaxadament?

El model pedagògic innovador —i així ho han entès algunes escoles públiques i la xarxa Jesuïtes Educació—

exigeix una transformació radical de caràcter sistèmic, on una de les peces clau és el redisseny de dalt a baix del mobiliari i l'arquitectura escolar. Per això es pensa en ambients agradables, rics, flexibles i diversificats, en funció dels objectius i activitats que requereix l'escola del segle xxi. Passejant per alguns d'aquests centres t'adones de les possibilitats que ofereixen la grandària i polivalència de les aules on els alumnes poden agrupar-se de diverses maneres, seient en taules diferents o a les grades laterals; i de l'alegria que proporcionen els colors vius de les parets i les separacions amb vidres.

Hi ha escenaris i decorats per a les interaccions múltiples i per conrear allò que Malaguzzi defineix com els cent llenguatges de la infància. Per experimentar i conversar. Hi ha una imatge que no puc oblidar: la de l'àgora, amb un parell de nois asseguts a terra amb el portàtil i un grup xerrant al sofà. És la viva imatge de l'escola serena, d'aquella que contribueix a la millora del benestar, de l'aprenentatge i de felicitat de les noies i nois que aprenen a conviure en la república escolar.

Jaume Carbonell

Autor de *Pedagogies del segle xxi*

Índex

<i>Introducció</i>	I. Avantprojecte	II. Projecte	III. Construcció	IV. Manteniment	<i>Taula de continguts</i>
12	14	24	42	70	84

Introducció

Escric aquestes línies un matí dels darrers dies d'agost del 2015. Us he de confessar que el que faig en primer lloc en arribar a l'oficina de Llúria després de les vacances és endreçar la taula. S'hi apilen papers i papers de l'any passat. Amb calma, els reviso i me'n quedo una petita selecció.

Queda lluny l'energia i la velocitat amb la qual vàrem acabar el curs passat. Ara, en silenci, necessito ressituat-me i tornar a trobar, entre aquestes parets, el meu lloc. De la taula als calaixos, les carpetes, la prestatgeria. Quan arribi l'equip segur que omplirem els contenidors per reciclar.

Aquests primers dies són també per compartir les anècdotes de l'agost i els llocs nous que hem conegut. Venim amb bones sensacions i amb més d'una recomanació: «No et pots perdre aquest poble o aquella ciutat», hi ha qui diu amb entusiasme.

El cert és que sempre va bé un canvi d'aires. Amb altres temps i altres espais podem redescobrir-nos, perquè segurament això és el que, al capdavant, són les vacances. Que canviats que tornen els nanos de les colònies! Que grans! Quant hauran crescut quan comencin el curs

aquest setembre? Sortim de la rutina, eixamplem literalment horitzons.

Això és el que hem fet amb la tercera peça del MEJE. El Model de Canvi de l'Espai Físic de les Escoles que aquí presentem, suposa fer una escola diferent perquè s'hi esdevinguin experiències diferents. No és una qüestió de formes. Com veurem, aquest és un tema cabdal per a la transformació profunda de l'educació que tant necessitem.

Segons un recent estudi científic elaborat al Regne Unit per la Universitat de Salford, el disseny d'una aula repercuteix un 25% en l'aprenentatge del alumnes. Sí, sí, un 25%! Queda clar que redissenyar els espais de l'escola, al servei del nou model educatiu, ha de ser i és un pilar de l'Horitzó 2020.

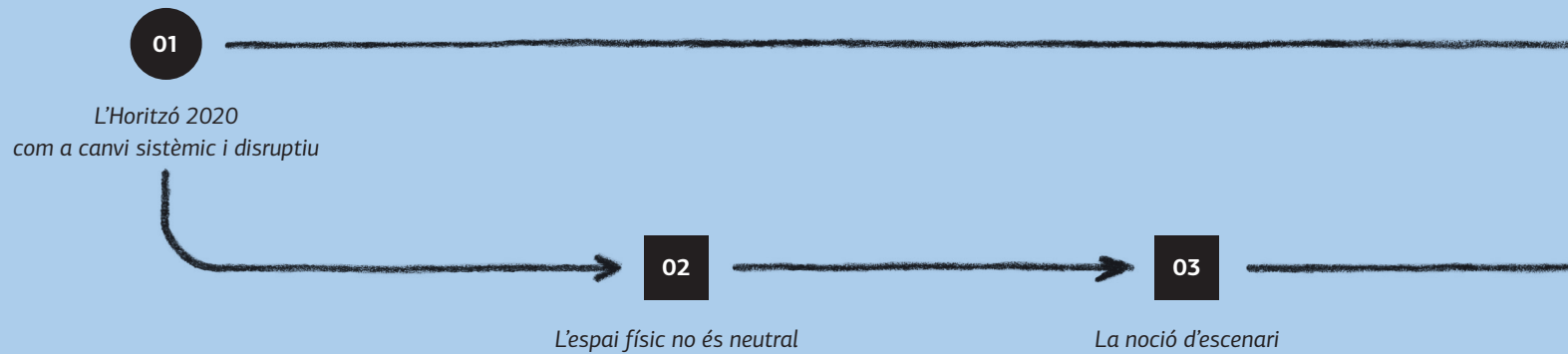
I després d'un primer any de MOPI i de NEI podem dir que abordar sense recança aquest aspecte ha estat un gran encert. Com, per exemple, haguéssim pogut treballar en equips col·laboratius de manera diferenciada i simultània dins l'aula si no? I com podríem fer realitat que l'alumne aprèn fent en un entorn que estimula la creativitat i el treball personal?

Sense més preàmbuls, us convido a llegir aquest quadern, tota una novetat en un camp sense una tradició clara. Somiem i fem els somnis realitat, benvinguts de nou a Jesuïtes Educació.

Xavier Aragay

*Director de la col·lecció Transformant l'educació
i director general de Jesuïtes Educació*

I. Avantprojecte

01.

L'Horitzó 2020

com a canvi sistèmic i disruptiu

Ho hem dit des del començament, des del primer quadern: el canvi educatiu que el present ens reclama és un canvi sistèmic i disruptiu.

Sistèmic perquè afecta totes les peces de l'escola i de l'educació. Si només introduïm les noves tecnologies o un nou mètode per a la classe de matemàtiques, per posar dos exemples, no ho aconseguirem.

I disruptiu perquè cal fer un salt discontinu, decidit i endavant per construir el futur educatiu que volem. Si pretenem mantenir l'escola existent i transformar-la introduint-hi canvis paulatinament, tampoc no ens en sortirem.

L'Horitzó 2020 és el nostre projecte, les nostres conviccions, reflexions i accions per a una escola que es transforma d'acord amb els nous temps canviants. Ens hi estem dedicant en cos i ànima, sense limitar esforços ni desatendre reptes.

I és així com a les aules, als passadissos i a les zones comunes, a la capella i al menjador, també hi hem entrat amb arquitectes i industrials, també hi hem fet obres per a fer realitat una nova manera d'estar i viure l'escola.

Analitzem a continuació alguns aspectes de les raons i perquè d'aquestes intervencions crucials. En la segona part del volum explicarem la gènesi del model i en la tercera la concreció en les diferents escoles. La quarta i última part ens servirà per fer-ne una recapitulació.

02.

L'espai físic no és neutral

D'entrada cal dir que qualsevol espai condiciona l'experiència: dotar la vida d'un context fa que es pugui expressar en determinats sentits i no en uns altres.

No existeix, per dir-ho així, un espai neutre, blanc o buit. Com en la física, un espai d'aquestes característiques només té una dimensió abstracta. L'aprenentatge s'esdevé, per tant, sempre en un aquí i un ara concret que, vulguem o no, el conté i en fixa uns límits.

De la mateixa manera que tots reconeixem el que anomenem llocs comuns per a les històries d'amor, d'aventures o les de terror, caldria preguntar-se pels espais que propicien el desenvolupament vital dels alumnes i, per tant, l'educació.

És així com les escoles rurals aprofiten l'entorn natural per propiciar alguns aprenentatges concrets, o com l'hort s'ha convertit en alguns centres en un projecte que pot incorporar molts elements des de la transversalitat i la interdisciplinarietat.

Si cadascú observa la seva pròpia memòria, segurament podrà recordar no només moments

significatius d'aprenentatge, sinó també quan i on es van produir.

És difícil quantificar la contribució dels espais a aquestes experiències. Però és probable que tots estiguem d'acord que hi van jugar un paper important.

El disseny, la distribució de l'espai i el mobiliari, en educació, condicionen les possibilitats metodològiques i marquen les actituds i aproximacions quotidianes dels qui els usen.

I avui això ja no és només una intuïció o una opinió. L'interessant estudi de la Universitat de Salford (que citàvem en la introducció i que analitzarem en detall a la tercera part d'aquest quadern, epígrafs 31 i 32) ens demostra la incidència i impacte directe que tenen en l'aprenentatge.

03.

La noció d'escenari

L'espai abstracte és un continu indeterminat. L'espai real en què vivim és, en canvi, una successió d'escenaris més o menys precisos. Aquí és on els esdeveniments tenen lloc, on s'esdevé el gran teatre del món.

D'escenaris n'hi ha que passen gairebé desapercebuts i n'hi ha d'altres que són ben visibles i expressament organitzats. En aquest segon sentit, només cal veure, per exemple, qualsevol parlament amb la mesa que el presideix, l'hemicicle i les cadires o bancs pels membres del govern.

En tot cas, en un escenari, es viuen les obres que li pertoquen. Podem dir, aleshores, que en el paisatge urbanístic, l'edifici de l'escola s'aixeca com un escenari per a l'educació i la formació.

D'altra banda, hem de dir també que pujar dalt de l'escenari (els qui ho hagin fet en un teatre ho sabran) té una màgia especial... El dia de l'estrena, els actors donen el millor d'ells mateixos amb el suport del context que els esperona.

La societat, és a dir, el públic, ha canviat molt en els últims temps. No té sentit mantenir una obra en cartell

amb actors desmotivats i el pati de butaques buit. Estem refent entre tots el guió, ara ens cal reconsiderar la posada en escena.

Quina és, doncs, l'escenografia de l'escola que volem? Com estan disposats els diferents elements físics que ens han de permetre passar de l'ensopiment actual a una experiència plena de vida i veritat?

04.

L'escola del segle xx

Malgrat els avenços pedagògics i les diferents temptatives de canvis metodològics dels darrers anys, hem de reconèixer que les aules i l'escola com a edificació han quedat, la majoria de vegades, al marge de la discussió.

Molt poc han canviat els espais respecte a com eren dècades enrere. Mentre la societat actual canvia a una velocitat de vertigen, l'escola en general i les aules en particular segueixen de la mateixa manera que al segle xx (i algunes com al segle xix).

Si comparem fotografies de classes de dues èpoques diferents, segurament hi trobem canvis en la manera de vestir dels alumnes o en els materials amb què estan fetes les taules i les cadires però, si ens observem més detingudament, no trobarem res substancial.

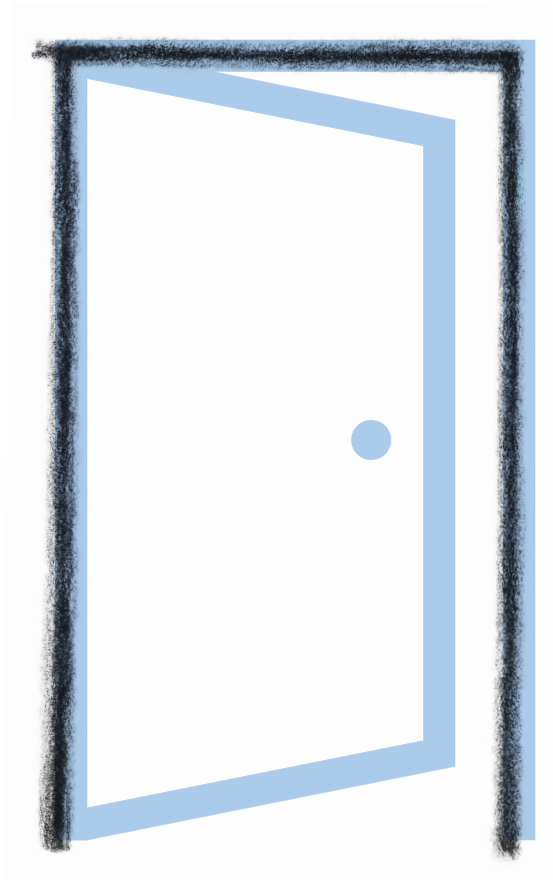
La primera pregunta que cal fer-se és sobre la distribució de l'aula: on es troba l'escenari? Resposta: en un dels costats del rectangle, sota la pissarra i, en alguns casos, realçat amb una tarima.

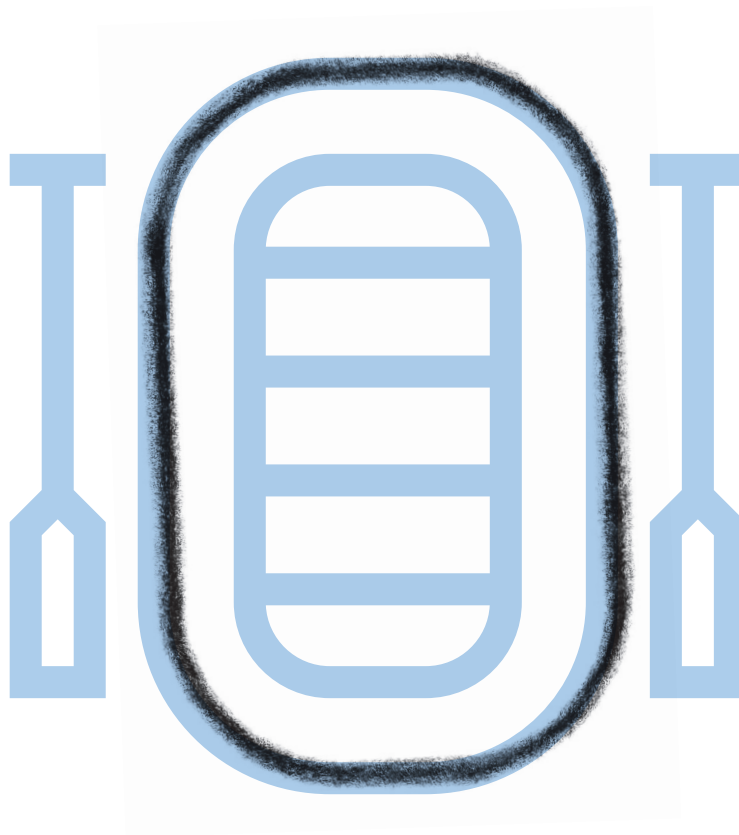
La segona pregunta està relacionada amb el protagonista: en aquest model, qui puja a l'escenari? Resposta: el mestre o el professor.

L'escola és, doncs, en el seu disseny fonamental professorcentrista. És a dir, es basa en un procés d'ensenyament i aprenentatge en el qual el més important és l'explicació oral que fa el professor.

Dit d'una altra manera: ensenyar és el verb que predomina a l'escola del segle xx. Per tant, aquest escenari promou i facilita un model rígid i unidireccional.

Però si passem a un model educatiu en el qual l'alumne és protagonista i l'acció bàsica és aprendre fent, com caldrà redissenyar l'aula? No fer arribar aquest canvi als espais físics seria com voler obrir un debat en què només un participant té en exclusiva el micròfon.

05.

L'espai físic i el projecte vital

En aquesta primera part del quadern hem vist que si no canviem l'espai físic és molt difícil, encara que no impossible, canviar el model educatiu.

L'escola que volem ha de tenir l'alumne i el seu aprenentatge al centre. Cal que passem, també en el pla físic, de centres d'ensenyament a centres d'aprenentatge.

Facilitar aquesta activitat és el nostre propòsit. I aprendre, afegim, és una activitat que ningú pot fer per algú altre. El moviment que suposa passar de la ignorància al coneixement, l'ha de fer cadascú mitjançant accions impulsades per motivacions personals.

Així és com arribem al concepte central de l'Horitzó 2020: el projecte vital. Perquè allò que les escoles de Jesuïtes Educació volem és ajudar a desenvolupar la vocació dels nostres alumnes.

La nova escola ha d'obrir-se a l'aprenentatge actiu i a la riquesa de la vida, és a dir, a la sorpresa, a la conquesta, al compromís, a l'aventura, a la flexibilitat, al repte, a l'apoderament i al lideratge en un entorn alegre i feliç.

Recordem el que hem vist abans, com els escenaris ens modelen l'experiència i l'aprenentatge.

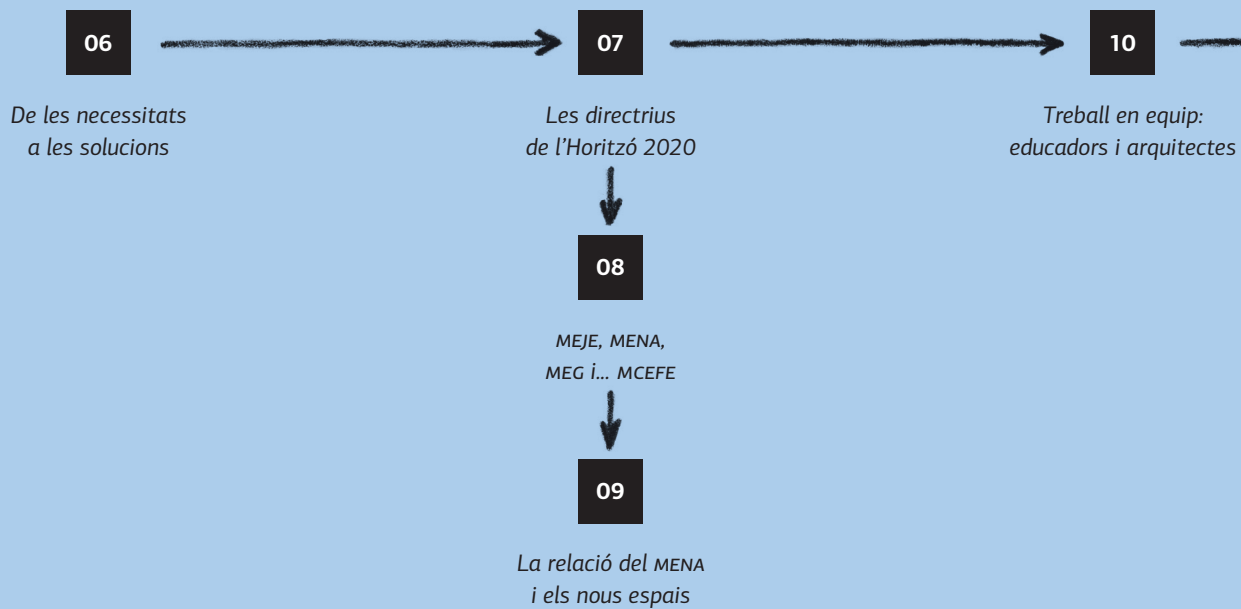
Així, la genialitat de Bernini va permetre dissenyar la plaça de Sant Pere del Vaticà per a una particular vivència, oi?

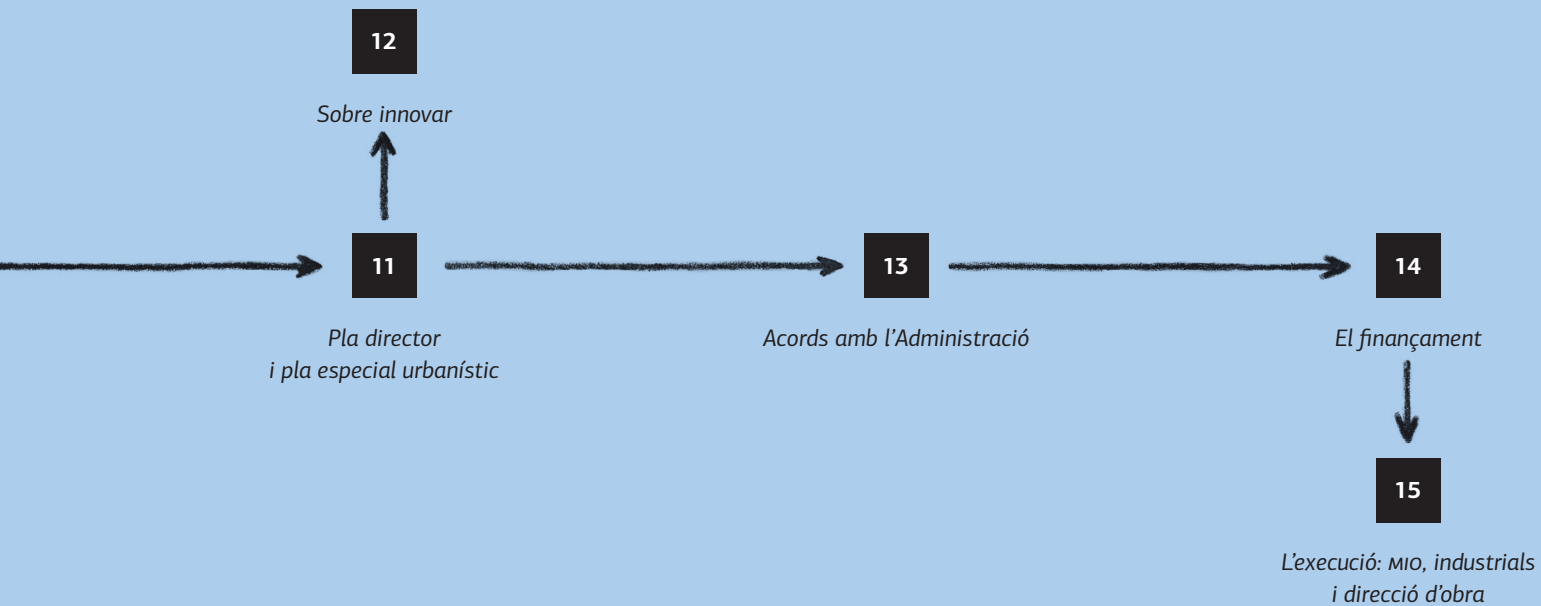
Sí, estem convençuts que podem transformar les nostres escoles en centres d'aprenentatge i emprenedoria vital. I n'estem convençuts perquè hi ha altres maneres de viure l'escola; perquè, entre d'altres coses, no ens espanta, per exemple, que els alumnes s'aixequin de les cadires i comparteixin amb passió allò que estan descobrint.

L'aprenentatge es produeix quan hi ha emoció i repte vital, i la nostra realitat ha esdevingut líquida... Què ens cal projectar, doncs, perquè l'aprenentatge flueixi a l'escola com ho fa un riu cabalós en un congost? Com hauran de ser les aules per permetre la multidireccionalitat de la nova manera d'aprendre?

Perquè a l'escola que ja estem experimentant ens constituïm com a comunitat d'aprenentatge. A la NEI i al MOPI alumnes i educadors tenen rols diferents, és evident, però també ho és que cada dia tots aprenen de tots. Som tots dalt de la barca, remant amb energia per la zona de ràpids, a la velocitat dels canvis al món.

II. Projecte

07. Redissenyem els espais de l'escola. 35 escenaris per traçar el canvi educatiu

06.

De les necessitats a les solucions

En tot treball hi ha quelcom a resoldre. Tenim clars els objectius i al mateix temps els requeriments de l'administració. Les nostres necessitats no són les de millorar les instal·lacions existents sinó fer un salt molt més ambiciós, remodelar de dalt a baix l'escola que coneixem per construir l'escola que volem al servei d'una educació diferent.

Pensem en el futur, un futur que volem fer realitat ara i aquí. Com en tot el procés que suposa l'Horitzó 2020, ens cal en primer lloc somiar, determinar el *què* per després avançar en el *com*.

En el camí, en efecte, ens trobarem dificultats de diferents menes: normatives, constructives i econòmiques, així com també de la cultura educativa que educadors, alumnes i famílies arrosseguem inercialment de manera més o menys conscient.

Podríem dir que amb el creixement d'aquesta branca de l'Horitzó 2020 ens la juguem definitivament. Transformar l'escola en la seva dimensió física és una decisió amb conseqüències ben visibles i irreversibles.

I estem convençuts que els resultats ens ajudaran a fer evident tot allò que promovem des de fa tants mesos. Les solucions són davant nostre, esperant que les baixem a terra i que les visqui tota la comunitat que rema a favor del canvi educatiu.

Aquest és un repte ampli i atractiu, una equació complexa que ens cal resoldre per poder dir «sí, l'escola del demà ja és aquí». Diuen que allò que s'atén, creix. Nosaltres ens fixem en les solucions, pas a pas, dia a dia. Avancem, projectem.

07.

Les directrius de l'Horitzó 2020

El procés participatiu que durant el curs 2012-2013 ens va portar a definir entre tots l'Horitzó 2020 (vegeu el quadern 03 d'aquesta col·lecció) ens va proporcionar unes indicacions molt clares sobre els espais de l'escola.

A les 120 Unitats Bàsiques de Participació, vam establir un àmbit de reflexió sobre els espais educatius. De les diferents propostes que en van sorgir, en destaquem les següents:

Aules grans, polivalents i còmodes, amb més llum i color, aïllades acústicament i tèrmica. També passadissos més alegres decorats amb treballs fets pels alumnes, menjadors més tranquils, espais lúdics amb més vegetació i horts, mobiliari còmode i flexible, espais diferents per pensar, treballar, fer teatre, música o esport.

En les 414 Activitats de Participació de l'Alumnat van aparèixer idees coincidents amb les UBP i d'altres molt innovadores. En destaquem aquí una petita però significativa mostra:

Sala amb sofàs, sala d'esbarjo amb taules de ping-pong i Wii, aules com les oficines de Google i de planta

octogonal amb el professor al mig, jardins amb bancs, fonts i animals, fer més classes a l'aire lliure, taules més grans i cadires ergonòmiques amb rodes, armariets als passadissos, més espai per a la biblioteca i més llibres.

Més enllà dels detalls, cal afegir que els alumnes ens ho van dir clarament: no volem que els mestres estiguin enfadats ni que les escoles siguin tristes i grises. Realment impacta aquest diagnòstic...

I, a continuació, ens van demanar a crits una escola alegre, oberta i amb colors, on la vida no quedi segrestada per la seriositat, on el joc, el repte i la passió siguin el camí de l'aprenentatge vital.

Una escola plena de vida i on es visqui, aquest és el somni que vam rebre de la xarxa de vuit escoles de Jesuïtes Educació. I no són idees extravagants, les hem vist en altres iniciatives educatives a Europa, són demandes molt concretes sobre una escola més humana, propera i vital.

08.

MEJE, MENA, MEG i... MCEFE

En els dos quaderns anteriors hem vist els detalls de l'altra manera d'expressar-se l'Horitzó 2020. D'una banda, tenim les prop de 57.000 idees recollides en el procés participatiu i, de l'altra, el treball de l'ecosistema de seminaris que genera el Model Educatiu de Jesuïtes Educació (MEJE) i els seus submodels.

El Model d'Ensenyament i Aprenentatge (MENA) i el Model Estratègic de Gestió (MEG) són dos vèrtexs d'un triangle que es completa amb el Model de Canvi de l'Espai Físic de les Escoles (MCEFE).

El llegat del model industrial del segle XIX, generalitzat al segle XX, és una determinada organització del temps i de l'espai. Casernes, presons, hospitals i escoles semblen sotmetre's a un patró similar: uniformitat i disciplina per tal que siguin més eficients.

Així, transformar en profunditat l'escola no només suposa un canvi d'escenari per a l'aprenentatge, sinó que és la mostra d'una veritable revolució en la concepció de l'educació de la vida i de la societat en general.

Els models del MEJE, MENA, MEG i MCEFE no treballen per a produir res en el futur, sinó que s'interrelacionen per acollir i fer créixer la riquesa del present, el desenvolupament vital de totes les persones que l'escola reuneix.

Fem de l'escola que volem una experiència plena en ella mateixa, una institució del segle XXI, amb unes relacions ecològiques i uns horitzons en les mans dels seus protagonistes.

S'ha acabat, per dir-ho així, anar a l'escola només per tenir un futur millor, perquè ja tampoc no podem anar a la feina només per tenir un sou, unes vacances i, en alguns casos, una jubilació.

Sacrificar l'avui, hipotecar-lo per un futur suposadament segur és una manera de desatendre la responsabilitat amb nosaltres mateixos. L'Horitzó 2020 es mostra així com una crida a fer de cada dia un dia ple de consciència, competència, compromís, compassió i creativitat.

De manera sintètica recapitem a continuació les raons per canviar l'espai físic de l'escola:

1. Demanda de la comunitat educativa recollida en el procés participatiu de l'Horitzó 2020.
2. El MEJE i el MENA no es poden desenvolupar plenament si no hi ha un canvi d'espai físic.
3. La intuïció i l'experiència ja ens deien que aquest punt era crucial per fer un canvi profund. Ara, a més a més, tenim dues evidències que ens ho confirmen: les pròpies (de les nostres experiències pilot en marxa), i l'estudi científic de la Universitat de Salford (que quantifica amb un 25% l'impacte del disseny de les aules en l'aprenentatge dels alumnes).

En definitiva: som coneixedors de l'impacte que té l'ambient en el desenvolupament humà. Per això busquem la coherència entre arquitectura, equipaments i el nostre model pedagògic. Els nous espais afavoreixen l'acció, la interacció i la convivència.

09.

La relació del MENA i els nous espais

Si bé el MEJE ens dona el marc de context, és el MENA el que ens permet assumir l'encàrrec: es tracta de dotar d'un escenari la nova manera d'entendre i viure l'escola.

D'entrada direm que aquí no hi ha espais perduts. Entenem que tot l'espai de l'escola ha de convidar a una determinada experiència o relació amb un mateix i amb els altres. Perquè canviant els colors o les taules i cadires, no només fem més amables els passadissos i les aules, sinó que promovem unes actituds, uns comportaments i uns valors concrets.

Posem l'alumne i el procés d'ensenyament i aprenentatge al centre, i a partir d'aquí reflexionem i definim l'escola que volem. Un exemple: l'aposta decidida per la transparència. En l'escola que projectem les aules no estan tancades per envans d'obra, sinó que de manera expressa tenen parets de vidre.

Darrera d'aquest detall hi ha tota una concepció d'escola i de persona. A Jesuïtes Educació volem sortir d'allò que podríem anomenar «opacitat

individualista» i entrar en la responsabilitat del treball col·laboratiu. A JE ho hem dit de moltes maneres i ho hem portat a la pràctica de diverses formes, però segurament cap de tan clara com aquestes aules transparents.

El MOPI i la NEI tenen demandes expressives de nombre d'alumnes per aula, d'agrupacions diverses i de dinàmiques i metodologies variades. És evident que el treball per projectes o el desenvolupament de competències i la mateixa avaluació que es desprèn del MENA requereixen de nous espais.

El MENA i les seves concrecions al MOPI i a la NEI exigeixen un salt qualitatiu: transitar de l'aula tradicional a un nou espai-ambient (polivalent, estimulant, alegre, segur, confortable), que ofereix a alumnes i educadors múltiples i imprescindibles possibilitats de treball, interacció i convivència, pròpies del nostre model.

Apuntem a continuació diverses necessitats del MENA en relació a l'espai. Ens cal que aquest sigui:

1. Adaptable fàcilment al treball individual, en grup, en camps de referència o en equips de projecte...
2. Transformable en biblioteca, taller, minilaboratori o ludoteca.
3. Convertible en escenari o sala d'exposicions.
4. Expositor privilegiat de processos d'aprenentatge.
5. Fòrum de diàleg i avaluació.
6. Lloc de pregària o reflexió.
7. Zona permanent de tutoria i *feedback*, oferint també la possibilitat de subespais més íntims.
8. Centre de planificació, sessions clíniques i avaluació de l'equip docent.

Vegem a continuació com hem treballat en equip (punt 10) i com es plantegen les mesures a adoptar (punts 11-15), per analitzar en la tercera part d'aquest quadern, com es concreten aquests canvis (punts 16-27).

10.

Treball en equip: educadors i arquitectes

Seguim avançant en la transformació dels espais de l'escola. Per tirar endavant el projecte constituïm una comissió formada per mestres, professors, gestors i directius de la xarxa de JE. Es tracta, com acabem de veure, de crear els espais per al MOPI i per a la NEI d'acord amb el MENA.

Observem de nou la manera de treballar de l'Horitzó 2020: és la mateixa escola la que lidera el canvi amb la col·laboració, evidentment i més encara en aquest cas, dels experts.

Dels tres estudis d'arquitectura amb qui ens vam entrevistar l'any 2012, la major sintonia la tenim amb F2M. De seguida ens entenem en relació al sentit i l'abast del projecte, i amb en Carles Francesch de Herralde, l'Esther Flavià i l'Araceli Manzano definim prioritats generals i concrecions específiques. De seguida s'entusiasmen amb el projecte de canvi.

Val a dir que, en aquest treball interdisciplinari, a banda d'alumnes, famílies, pedagogs, mestres, professors, directors, gestors i ara, arquitectes, hi prenen part també, en diferents fases del procés,

interioristes, aparelladors, enginyers i industrials i operaris encarregats de l'execució.

Tothom aportant la seva contribució i la seva passió per fer realitat el somni. Quin gran tema, per exemple, definir l'alçada de les taules i de les cadires! Els arquitectes fan una proposta amb l'ajuda d'especialistes en la matèria i originen en els educadors un debat interessant que avança tot superant resistències.

Perquè en aquesta aliança sempre hem buscat un soci, un *partner* i no un proveïdor tècnic. Necessitem barrejar-nos, fer equip i donar la benvinguda al canvi que ve de fora de l'àmbit educatiu. Cal revisar la nostra cultura organitzacional i sortir de la inèrcia. Així dels dubtes inicials sobre les taules i les cadires, la llum i els colors, les pissarres i els projectors, els armariets i les grades, hem passat —ara que veiem com de bé funcionen— a defensar fermament aquestes innovacions.

11.

Pla director i pla especial urbanístic

Projectem pensant en les solucions, en tot allò que ens cal per transformar l'escola en un espai d'aprenentatge, relació i convivència. I ho fem treballant en equip educadors i professionals del món de l'arquitectura amb les directrius de l'Horitzó 2020 i els seus models.

Què generem en primer lloc? El pla director de cada escola. Reconsiderem íntegrament els espais, tot buscant i assegurant sentit i coherència a les nostres intervencions dins del conjunt de la xarxa.

Un cop establertes aquestes línies bàsiques passem a concretar, si s'escau per la intervenció proposada en el centre, un pla especial urbanístic. Cerquem un nou diàleg entre l'edifici o edificis de l'escola i el seu entorn per redefinir la seva relació i integrar-los millor.

Regulem, així, volumètricament els espais i arribem, com veurem en l'apartat 13, a acords amb els diferents ajuntaments. El pla especial urbanístic ens permet també arribar a elements més indefinits de l'escola com ara la façana i el terreny. Completem així la nostra mirada i actuació.

Com en el somni de l'H2020, és molt important fixar-nos aquí en allò que volem sense limitacions prèvies. Si entrem massa aviat en la normativa o les restriccions pressupostàries, ens quedarem a mig camí.

Necessitem un somni, una mirada lliure que ens aportí la potència de la solució per després ajustar-nos a les condicions del context que, com veurem, cal superar amb flexibilitat i determinació.

Afegim que el pla director i, en el cas que ha estat necessari, el pla especial urbanístic es projecten amb un doble sentit: d'acord amb el calendari de les experiències pilot i amb la seva implementació progressiva com a acció integral a tota l'escola.

12.

Sobre innovar

Creiem adient fer en aquest punt del quadern un petit comentari sobre l'acció d'innovar. Dur a terme una transformació disruptiva suposa saltar cap a allò que volem, deixant enrere les seguretats de terra ferma.

Per aquesta raó ens cal sobrepassar el mapa, endinsar-nos en nous territoris. Per tant, és crucial que l'escola que volem no la pensem només sobre els mateixos paràmetres de la tradició, cal superar els esquemes actuals.

Així, reconeixem que els educadors, tot i conèixer les necessitats i el dia a dia a l'aula, també acostumen a estar massa a prop de les referències conegudes. Ho hem dit en nombroses ocasions, ras i curt: la innovació a l'escola vindrà dels alumnes, si els escoltem, i de fora. Cal, doncs, ser permeables i oberts.

Diem que *només junts serà possible*, i aquest junts inclou professionals de fora de l'àmbit educatiu. Això sí que és treballar veritablement en equip, entre perfils heterogenis vers un objectiu compartit.

La creativitat de l'estudi d'en Carles Francesch de Herralde va ser l'element clau per innovar,

per anar més enllà i atrevir-nos a projectar des de zero. Una mirada atrevida, diferent, nova.

Observem, d'altra banda, que la innovació és, per definició, quelcom viu, en constant renovació. És a dir, que no sortim d'una escola avui desfasada per arribar a una de nova resolta i tancada...

Aprenem fent i, en cada passa, en cada intervenció arquitectònica i de mobiliari, anem avançant i trobant noves solucions; anem millorant el model i la seva concreció per a una realitat també canviant. Incorporem, d'alguna manera, l'adaptació constant al riu del nostre present.

13.

Acords amb l'Administració

Com qualsevol intervenció arquitectònica (i més encara, una d'aquesta magnitud), la nostra proposta ha de comptar amb el vistiplau de l'Administració educativa i urbanística.

Projectem amb il·lusió i és aquesta il·lusió la que portem a les reunions amb el Departament d'Ensenyament de la Generalitat, i amb els departaments d'urbanisme dels ajuntaments de Barcelona, l'Hospitalet i Lleida-Raimat.

Són converses intenses i llargues, que tenen una continuïtat de varies sessions. I hem de dir que en totes elles els resultats han estat satisfactoris. Arribem a acords que, en efecte, permeten la innovació.

En el cas de les àgores que hem comentat abans, per exemple, aquestes representen la suma de les aules de reforç de 22 a 25 m² de superfície que, per normativa, cal que tinguin els centres. Nosaltres les hem agrupat en un espai obert i, com dèiem, polivalent.

La superfície disponible segueix servint per activitats docents i ara, a més a més, té nous usos que fan que els metres quadrats s'aprofitin més i millor al llarg de la jornada escolar.

D'altra banda, pel que fa a les aules de la NEI, hem de dir que tenen dos accessos per requeriments de seguretat (sortides en cas d'incendi) i també, pensant en el Departament, un tancament que ens permet disposar de manera senzilla de dues aules convencionals, si fos el cas.

Per justificar aquestes mesures de reconversió, totes estan dibuixades sobre els plànols (les àgores també tenen les corresponents aules de reforç traçades).

La resposta de la majoria dels inspectors de la Generalitat ha estat globalment molt positiva. Ens han donat suport per dur a terme el canvi que tant necessitem. I podríem dir que mentre nosaltres hem aportat propostes i transparència, ells han arribat a la frontera de la norma per a fer possible un nou model educatiu.

Des d'aquestes pàgines, volem agrair, una vegada més, la predisposició i l'esforç de totes les administracions educatives per fer possible l'Horitzó 2020. Moltes gràcies a tots els que ens heu i ens esteu donant suport des dels vostres càrrecs i responsabilitats públiques.

14.

El finançament

L'altre condicionant a tenir en compte en projectar el procés de transformació de l'espai físic de les escoles és el cost. En el debat actual, força vegades hem sentit el mateix comentari: «Això que feu val molt diners, no ho pot fer tothom».

Sí i no. O és que potser no pintem mai el centres i no renovem de manera periòdica el mobiliari? Però millor que comencem pel començament. En primer lloc, cal dir que l'escola i l'educació són un pou sense fons: més diners tinguéssim, més diners gastaríem...

Cal saber, per tant, prioritzar, cal remar tots en la mateixa direcció, cal tenir un motiu per a l'estalvi. El somni de l'escola que volem és el motor del finançament, com ho és, posem pel cas, per una família la il·lusió d'un viatge especial per al proper estiu. Així sí que és viable l'estalvi.

A la xarxa de JE ja des del 2009 estem fent calaix per realitzar les obres, perquè des de bon començament sabem que a la innovació disruptiva li caldrà suport econòmic per poder saltar les grans discontinuïtats del camí.

Sent Jesuïtes Educació una organització sense ànim de lucre, el marge econòmic que hem estat capaços de generar en aquests anys ens ha servit per fer tocar el somni a terra, per invertir en el futur.

Definim el projecte amb un encàrrec i buscant en tot moment l'equilibri entre les mesures, els costos i els resultats. Analitzem les inversions i tenim com a guia el preu que ens hem fixat per m². Aquí també contemplem i fem assumibles les actuacions estructurals.

Així, a l'estiu del 2014 realitzem les obres i al setembre les experiències pilot comencen en tres cursos a set escoles (P3 a Gràcia, Lleida, Casp i Poble Sec; i 5è de primària i 1r d'ESO a Lleida, Sant Gervasi i El Clot). Durant el segon curs les ampliem als tres cursos següents de les mateixes set escoles.

Fent el recompte obtenim que en aquest 2015-2016 ja estan escolaritzats més de 1.700 alumnes a la NEI i el MOPI. Aquest és el repte principal que hem assumit entre tots. Perquè la previsió, la focalització i l'esglaonament de les obres fan que la xarxa pugui assumir-ne la inversió.

De manera sintètica recapitem a continuació els elements clau del que podríem anomenar cercle virtuós del finançament:

1. El manteniment ordinari s'orienta cap el canvi.
2. La gestió professional racionalitza i millora els ingressos i les despeses per augmentar el marge.
3. El marge es reinverteix en el projecte (som una entitat sense ànim de lucre).
4. La gestió integral i en xarxa de les obres a realitzar ens permet una reducció de costos de les obres i el mobiliari.
5. El somni (el més important de tot!) mobilitza i ajuda a fer estalvis que es poden invertir en futur educatiu.

15.

L'execució: MIO, industrials i direcció d'obra

Abans de repassar els elements de la noves l'escoles de JE, creiem també interessant deixar anotat com estem duent a terme l'execució de les obres.

En primer lloc, cal dir que des de Jesuïtes Educació hem creat el MIO o el servei de Manteniment i Obres en xarxa, que s'ocupa de la contractació i la coordinació dels diferents industrials.

Això significa que en els darrers anys hem canviat la nostra organització i hem passat de tenir serveis de manteniment i obres a pràcticament cada escola a plantejar aquests serveis en xarxa.

Relacionant aquest aspecte amb el punt anterior, assenyalem que l'assumpció d'aquestes tasques ha suposat un estalvi important de costos. Entre el projecte i l'estat d'amidaments d'F2M i la feina dels operaris, no hi ha una constructora, hi ha un equip integrat de professionals que redueix també els costos.

D'altra banda, la direcció d'obra està liderada per l'equip d'arquitectes i la direcció del MIO, i s'hi integren tots els nivells: arquitectes, personal de manteniment i obres, i industrials.

Una de les peculiaritats de l'execució és el seu condicionant temporal. Sovint diem que l'Horitzó 2020 és com canviar les rodes d'un cotxe mentre està circulant. Doncs aquesta metàfora encaixa perfectament amb les obres.

Les vacances d'estiu (de 24 juny al 15 de setembre, és a dir, dos mesos i mig) és el període que tenim per executar-les. Treballem a contrarellotge amb una data de lliurament molt clara i que no es pot prorrogar.

Així, els prefabricats estan presents en el projecte amb solucions imaginatives i viables. Un exemple clar és la intervenció en els paviments. En lloc de retirar els terres existents, s'ha aplicat una base de pasta de resina a sobre per obtenir-ne els nous.

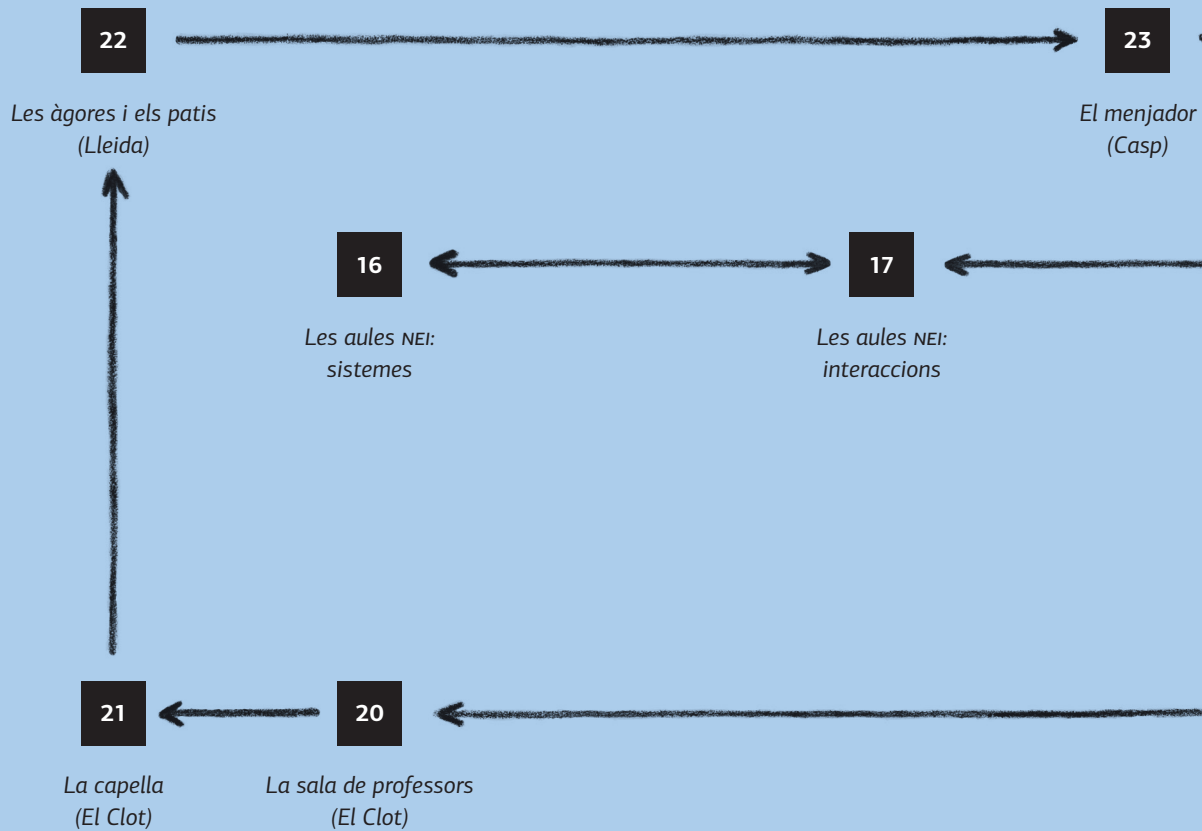
Aquesta arquitectura modular o en sec també la trobem en els armariets, les mampares, les portes o el mobiliari fix. I és que l'estandardització i la intervenció simultània a diverses escoles de la xarxa ens permet una instal·lació fàcil i ràpida (es treballa al taller i a l'obra només s'acoblen els elements),

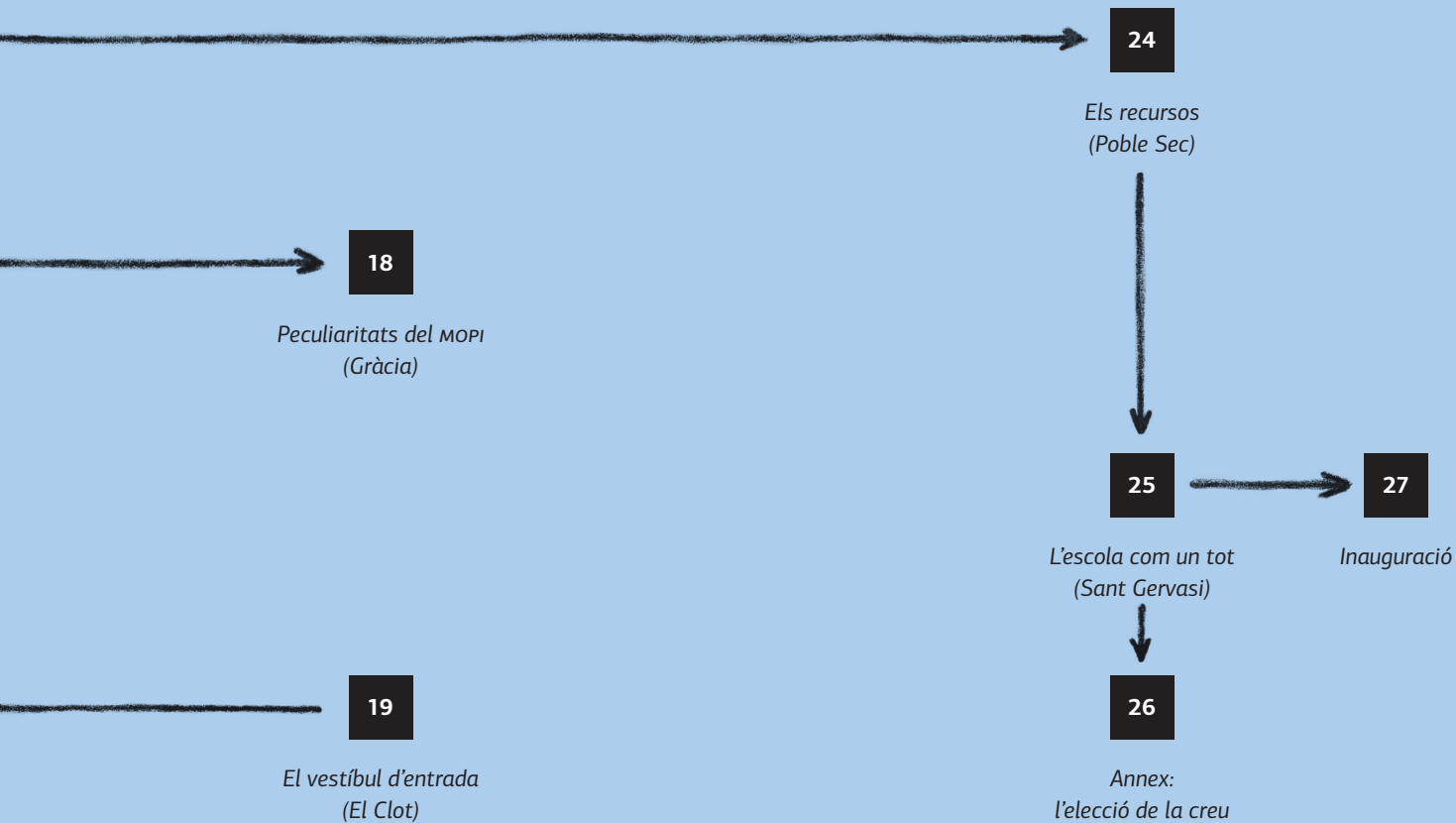
i una important reducció de costos (una única comanda important molt allunyada del treball a mida).

Les dades parlen per elles mateixes. La superfície transformada ha estat de 720m² l'estiu del 2013, 5.800 m² l'estiu del 2014 i 7.004 m² l'estiu del 2015. Una vegada més: l'èxit d'aquesta aventura ha estat la professionalitat, la integració de diversos professionals, el treball en xarxa i... molta, molta i molta passió!

III. Construcció

16.

Les aules NEI: sistemes

A les aules hem realitzat la transformació més destacada i significativa de l'espai físic. En aquest primer epígraf, vegem alguns recursos comuns de l'entorn:

1. Color. És una de les demandes més clares per part dels alumnes. Ara les aules i l'escola tenen colors vius. És un dels elements que criden més l'atenció de les persones que ens visiten o veuen fotografies publicades. Cada aula té dos colors més el blanc que la singularitza.
2. Il·luminació. La intenció era precisa: com més llum natural, millor. Hem obert el màxim possible les finestres i, en l'artificial, hem optat per leds que, amb un sensor intel·ligent, s'autoregulen per tenir sempre la mateixa lluminositat a l'interior.
3. Aire. Un altre dels aspectes fonamentals del confort. Els radiadors escalfen i renoven l'aire constantment gràcies a un sistema de ventiladors i sondes que porten fins a la coberta el CO₂. Aquest sistema, així com la il·luminació, també és autònom i funciona amb sensors intel·ligents.
4. Aigua. Totes les aules disposen de pica amb aixeta. L'aprenentatge, com hem dit nombroses vegades, no només és intel·lectual. Passem

a l'acció, fem projectes, construïm, experimentem. Necessitem, doncs, un punt d'aigua per les activitats plàstiques, artístiques i experiments de ciències, i també per beure i rentar-nos les mans sense haver d'anar al lavabo (recordem que les tradicionals pauses entre classes desapareixen).

5. Acústica. Gairebé doblar el nombre d'alumnes per aula i disposar d'uns espais més grans suposa un repte a l'hora de gestionar i minimitzar el soroll. Els cels rasos de guix laminat acústic juntament amb els paviments de resina absorbeixen les ones millorant notablement l'acústica.
6. Tecnologia. Com no podia ser d'una altra manera, les aules disposen de wifi, altaveus, micròfons, projector i pantalla mòbil. Els alumnes treballen quan s'escau amb ordinadors portàtils, *smartphones* i *tablets*. Amb aquesta infraestructura resulta d'allò més lògic disposar de nombrosos endolls a totes les parets.

7. Pissarra. Grans pissarres imantades i de vidre (gairebé ocupen tota una paret) que permeten una interacció més flexible i fàcil. Pel fet de ser blanques, aquestes pissarres gairebé ni es veuen. Possibilitat d'utilitzar un gran ventall de rotuladors de colors i col·locar-li papers i altres elements amb el suport d'imants.
8. Tancaments. Ja ho hem apuntat anteriorment: els tancaments són, quan les estructures ho permeten, de vidre. Guanyem amplitud i perdem, per dir-ho així, manies individualistes. A Jesuïtes Sant Gervasi hem substituït una paret de càrrega per pilars metàl·lics, una intervenció complexa per assolir aquest objectiu.

17.

Les aules NEI: interaccions

Si els recursos milloren la qualitat de l'experiència viscuda en una aula, el mobiliari i la segmentació de l'espai facilita l'experiència mateixa. Així, reconeixem cinc elements importants en aquesta nova manera d'interactuar a l'aula.

1. Cadires. Els alumnes passen moltes hores asseguts a la cadira. Cal, per tant, que siguin ergonòmiques i adaptades a les alçades de cada edat. El respall flexible i corb satisfà el primer requisit i el seient ample i sense braços permet utilitzar-la de manera còmode si ens asseiem de costat. Els tacs de goma les assegurin al terra evitant el soroll i la forma de les dues potes metàl·liques permet deixar-les sobre les taules sense haver-les de girar.
2. Taules. La unitat bàsica ha deixat de ser el pupitre (una cadira per una taula per un alumne), i hem passat a considerar les necessitats d'espai per a dos alumnes. Així, en aquestes taules hi caben dos ordinadors davant per davant. A banda d'aquesta unitat bàsica, a cada aula també hi ha taules rectangulars i poligonals (meitats d'hexàgons) que permeten agrupacions molt diverses (cercles per a dotze alumnes, per exemple). En totes elles, dues de les quatre potes tenen rodes. Val a dir que, com les cadires, l'alçada de les taules també

és específica de cada curs i és lleugerament més baixa que les tradicionals (tipus taula menjador enlloc d'escriptori) per relaxar la postura i facilitar el treball cooperatiu.

3. Grada. Aquesta és tota una novetat a les aules. Les dues o tres files que configuren la grada de dins de l'aula són els armariets dels alumnes. De colors vius i variats, són un element molt vital que permet treballar amb els grups d'una manera ben nova. Com canvia, per exemple, fer una exposició oral amb els companys asseguts a les seves cadires i repartits en l'espai que fer-ho davant de dues o tres files d'amfiteatre. Aquest recurs arquitectònic, a més a més, ens remet a un dels espais clàssics de relació entre els joves: les escales de les places públiques.
4. Pufs. A cada aula hi trobem diversos pufs modelables. Seguint la lògica amb la qual hem dissenyat els espais, aquests elements suposen l'aposta més decidida per sortir de la rigidesa de temps passats. Per què no podem aprendre també sobre aquests grans coixins de colors? El joc

entra a l'aula. Val a dir que on es treu més profit dels pufs és a les àgores, on prenen el màxim protagonisme perquè no hi ha cadires.

5. Sales de treball. Les aules són espais d'aprenentatge que permeten interaccions diverses, també les interaccions necessàries entre els tutors i les que demanen certa tranquil·litat entre els alumnes. Per aquestes raons també hem inclòs dins mateix de l'aula dues petites sales de treball polivalents, insonoritzades i amb tancaments de vidre. Una serveix de sala de treball dels tres professors del grup-aula, i l'altra de lloc de treball, intercanvi i conversa de petits grups.

18.

Peculiaritats del MOPI (Gràcia)

Aquesta descripció de les aules mereix un punt específic quan abordem el MOPI. Vegem a continuació el cas de Jesuïtes Gràcia, on les quatre línies existents s'han convertit en una.

Us imagineu què suposa passar de quatre aules per vint-i-cinc alumnes a una de sola per cent nens i nenes de P3? Sí, és tan gran el canvi que ja no podem parlar d'aula (tot i que hi hem instal·lat dues portes corredisses per, si s'escau, dividir, en certs moments del dia, l'espai en dos).

Hem comprovat que aquestes mides agraden, i molt, als nens i nenes. Així a un pare, el seu fill li ha arribat a preguntar per què els dissabtes no podia anar a l'escola. Perquè deixar de parlar d'aules, com veurem més endavant, també suposa deixar de parlar d'alumnes...

Disposem d'una gran sala per fer activitats. Quin luxe! I els petits van experimentant i visitant els diferents racons de manera rotativa. Així, hi tenim un auditori o teatre amb un escenari i un projector, també un espai per la plàstica i les manualitats, un altre per la lectura i el quart dedicat al joc.

En aquestes edats es tracta d'estimular l'aprenentatge i atendre el desenvolupament emocional dels infants. La relació entre els nens i l'aprenentatge entre iguals esdevenen peces clau.

A l'hora de projectar els espais per als més petits, no només ens fixem en la seguretat, sinó que ara posem tots els recursos físics al servei de la descoberta i l'exploració: tocar, tastar, jugar, compartir, créixer.

Què fa sinó a Lleida una caseta amb un tobogan al mig de la sala? Aquí els colors són més llampants que a la NEI i tot s'identifica amb el joc, fins i tot la il·luminació. Ens expliquem: al cel ras de Bellvitge hi hem instal·lat un llum en forma de tub serpentejant de 45 metres de llargada.

Us imagineu quin potencial per a les mestres apagar tota la resta i deixar només aquest fil de colors canviants per explicar històries? Els nens i nenes estirats a terra, silenci que ja comença: «Hi havia una vegada, en un planeta molt i molt llunyà, un coet que...».

Davant la constatació de la importància de l'espai i de l'ambient, especialment en edat infantil, expresseu

una voluntat: aconseguir un espai educatiu amb un ambient alegre, agradable, estimulants, segur i afavoridor de l'autonomia.

Oferim als infants un gran espai educador on poden expressar-se, observar, manipular, construir, comunicar-se, sentir, celebrar, interactuar, experimentar, jugar. Seguint el pedagog Loris Malaguzzi, un espai on succeeixen coses i on viuen persones, és a dir, un espai i un ambient per ajudar els infants a aprendre i a créixer amb els altres, un espai per viure.

19.

El vestíbul d'entrada (El Clot)

Fa temps que la indústria de l'oci i de l'entreteniment ho ha entès perfectament: l'espectacle comença en el mateix moment en què entrem en el recinte, o fins i tot quan, acostant-nos, veiem per fi la carpa de colors vius aixecada.

Com dèiem en el punt número 10, a la nova escola no hi ha espais perduts. Tot és escola i, per tant, tot és educació. No estem dient de convertir l'escola en un parc temàtic, però sí que ens poden servir de referència quant a la utilització de l'espai en favor d'una experiència educativa integral.

Si tot escenari genera uns estímuls que conviden a unes determinades emocions-accions, no podem, per tant, desatendre cap espai. L'accés a l'escola apareix, en aquest sentit, com un punt destacat en la reconversió que volem dur a terme, i és que aquí especialment no ens podem permetre un entorn sense ànima.

Cal dir que, en el cas de Jesuïtes El Clot, la intervenció en el vestíbul principal s'emmarca dins d'un projecte director d'ampli abast. Volem transformar l'aspecte fred i dur del centre en un espai càlid i amable

per dins i per fora que convidi a l'aprenentatge i el desenvolupament vital.

Moltes vegades, en una ciutat que no coneixem escollim restaurant per les sensacions que ens desperta des del carrer. Què volem transmetre amb l'accés a l'escola? Per qui hi hagi estat... recordeu la màgia de la rampa helicoidal del Cosmocaixa de Barcelona?

Cal que l'interiorisme de l'accés sigui atractiu des del primer moment i ens doni ja un missatge. Aquí hi predomina la fusta i el vidre. Tenim una recepció moderna i propera, amb expositors i pantalles integrats, un espai que ens dona la benvinguda, sense pressions, que està per nosaltres, que ens acull.

20.

La sala de professors (El Clot)

Quan projectem un pla director repensem l'escola de dalt a baix. Els alumnes són els protagonistes però l'abast de les intervencions arriba a altres espais per tal de transformar la cultura organitzacional.

Treballar en equip requereix fer créixer la consciència de viure, compartir i sentir en equip —també dels professors d'un centre orientat al canvi.

Un antecedent de la nova sala de professors de Jesuïtes El Clot, el trobem a la mateixa oficina de Jesuïtes Educació, situada a la setena planta del carrer Roger de Llúria número 15 de Barcelona.

L'equip de la direcció general treballa en una àmplia sala diàfana amb tres files de taules per a quatre persones cadascuna. Només el director general té el seu propi despatx (tancat però també amb vidre transparent).

Una sala de treball, una sala de reunions, l'*office* i els lavabos completen la planta. Tota una declaració d'intencions sobre la manera de treballar en equip, de col·laborar, de fer treball interdisciplinari.

Una oficina adaptada als nous temps.

Així, la sala de professors d'El Clot recorda l'espai de treball d'una biblioteca. El color marró es combina amb el blanc per proporcionar la tranquil·litat i el silenci necessaris per treballar. Taules, cadires, prestatgeries, armariets i sofàs disponibles i compartits.

Afegim que la sala de professors també compta amb un espai tancat de treball per a deu persones que es pot reservar amb antelació, i una zona amb pica d'aigua i màquina de cafè.

Dels petits departaments disseminats per l'edifici, hem passat ara a una sala que ocupa la superfície de quatre antigues aules. Sumem, col·laborem, deixem enrere els compartiments estancats, tots aportem el millor de nosaltres per acompanyar l'aprenentatge dels alumnes. Tots som i fem xarxa.

21.

La capella (El Clot)

També a El Clot hem construït de nou la capella. Amb la voluntat de pensar una escola més coherent, l'hem passat de la primera planta a la planta baixa.

Hem traslladat els tallers de soldadura dels Cicles Formatius a uns magatzems que estaven inutilitzats i l'espai lliure que ha deixat l'antiga capella ens ha servit per situar-hi l'àgora de Batxillerat i dues aules.

De la nova capella de l'escola, en destaquem l'alçada, que convida a l'elevació espiritual. La disposició dels bancs al voltant de l'altar, que expressa la centralitat de Jesús (és al mig de la sala) i la il·luminació perimetral reforcen la comunió de les persones congregades.

La comunió de les persones és una manera evident d'afrontar la fragmentació de la vida diària actual. La fraternitat entre tots els membres de la comunitat asseguts i participant al voltant de l'altar ens constitueix en un bloc ben compacte per proclamar la fe i disposar-nos al servei dels altres.

Subratllem que la posició central de l'altar respon a la Nova Estratègia Evangelitzadora (vegeu el punt 08 del quadern 04), ja que l'experiència del Déu de

Jesucrist està íntimament lligada a la tasca de definició del propi projecte vital.

Jesús de Natzaret és l'exemple més excel·lent de vida humana i cristiana. El projecte dóna sentit als comportaments diaris i a la vegada fonamenta el pla que cadascú de nosaltres construïm amb la pròpia existència.

L'experiència de Jesús ens fa viure la nostra vida de manera completa i ens ajuda a desplegar totes les nostres dimensions: cos, intel·ligència, afectivitat, individualitat, sociabilitat i espiritualitat.

D'altra banda, la intervenció arquitectònica ens ha permès, finalment, disposar d'un accés directe des del carrer, amb la qual cosa la comunitat cristiana amb qui compartim la capella no cal que obri l'escola per entrar-hi els caps de setmana.

Per acabar, afegim que el nou espai compta amb un altell per catequesis, sala de reunions i activitats d'esplai; i que la flexibilitat del mobiliari permet un ús polivalent de la sala: amb un fàcil moviment dels elements, s'hi pot celebrar qualsevol reunió.

22.

Les àgores i els patis (Lleida)

En aquest repàs per les diferents escoles de les experiències pilot i les diverses actuacions des del MCEFE, subratllem que Jesuïtes Lleida és l'únic centre de la xarxa que ha introduït el MOP i la NEI de manera simultània.

Fixem-nos ara en dos espais diferents de l'aula però igualment importants en el desenvolupament del projecte vital dels alumnes: les àgores i els patis, places i espais de trobada.

En la renovada manera d'entendre l'espai i l'aprenentatge, aquests espais oberts permeten interaccions encara més dinàmiques per als alumnes. Ho posàvem de manifest a l'inici del quadern, en parlar de les escoles rurals i el medi natural.

També aquí prescindim d'un escenari ordenat. L'espai buit mostra la seva possibilitat genuïna. Les àgores són, així, espais de treball i conversa o joc individual o en grup on poder compartir també amb altres classes. Els pufs modulars, per la seva banda, conviden a la creativitat, a mirar les coses des d'un altre punt de vista (no us podeu imaginar el suc que en treuen els alumnes).

Pel que fa als patis, hem de dir que a Lleida hem començat un projecte per revisar-los i revalorar-los. Volem utilitzar el pati més enllà del temps d'esbarjo, volem diversificar les propostes de joc al pati i incloure'l plenament com a espai educatiu.

Sobre aquest àmbit, afegim que durant el curs 2014-2015 hem dut a terme estudis d'observació i enquestes per iniciar després un procés participatiu. Volem promoure la col·laboració entre els diferents membres de la comunitat educativa i arribar a un disseny dels patis que tinguï en compte possibilitats morfològiques i pedagògiques.

23.

El menjador (Casp)

El migdia també és un temps educatiu i és un repte d'alçada en escoles amb molts alumnes que es queden a dinar. Si, com ens demanaven els alumnes, ens fixem en com treballen i s'organitzen a Google, també podem deixar-nos inspirar per com dinen.

D'aquesta manera el menjador i l'estona del migdia esdevenen un nou espai genuïnament educatiu.

A Jesuïtes Casp hem fet una ampliació i transformació en profunditat del menjador de l'escola. Els tipus de taules, cadires i colors de les experiències pilot entren també al menjador. Hi reconeixem una continuïtat.

Entre les actuacions destaca el menjador jove per a secundària. Així, els alumnes de l'ESO es serveixen ells mateixos el dinar, disposen, com a novetat, de *self-service* i taules més elevades amb tamborets.

A banda de la cuina nova i del mobiliari, cal dir que aquí apostar per aquesta opció ens ha demanat esforços suplementaris. Era necessari, d'una banda, resoldre la saturació ampliant la superfície dedicada al menjador i, de l'altra, obrir una sortida d'emergència cap a l'exterior en el soterrani on hi ha el menjador.

La complexitat tècnica de l'operació ha estat molt alta. Hem guanyat metres quadrats excavant sota la pista de bàsquet del pati i, durant unes setmanes, hem tingut part de l'edifici en voladís, és a dir, sense fonaments, sostingut per unes estructures annexes provisionals.

Avui el menjador de Casp ha millorat en funcionalitat i seguretat. Monitors i alumnes s'hi troben més a gust, dinen amb menys pressió i més llum, espai i color. El migdia, però, és més que dinar...

Així, a aquesta intervenció arquitectònica, n'hi hem de sumar d'altres, específicament educatives. De la congestió dels patis (abans havíem de fer torns), hem passat a programar activitats a espais interiors que estan resultant tot un èxit.

I tot això dins del nou Model d'Educació No Formal o MENOF, amb el qual projectem i avancem, més enllà de l'horari lectiu i la formació reglada, en l'acompanyament de les persones en la construcció del seu projecte vital. Com queda palès, l'H2020 creix de manera orgànica.

24.

Els recursos (Poble Sec)

Tornem de nou al tema del finançament del punt número 14. Fixem-nos ara en el cas concret de Jesuïtes Poble Sec, un dels quatre centres que el curs 2014-2015 van començar el MOPI.

En primer lloc cal dir que per dimensions (és una escola petita, de P3 a 6è de primària) i qüestions socioeconòmiques, aquest és el centre de la xarxa amb més dificultats financeres. A més, l'edifici està afectat per aluminosi, fet que ens fa preveure el seu futur enderrocament i posterior nova construcció.

En aquest context ens plantegem si té sentit dur a terme una inversió forta. L'espai és importantíssim, però també hem de dir que si el projecte educatiu és potent, aquest es pot començar sense disposar plenament de les instal·lacions projectades.

És més: a la xarxa, un dels focus on va començar la innovació va ser precisament aquí, on les necessitats educatives van fer que la direcció del centre decidís iniciar el curs 2012-2013 amb els espais reordenats.

Així, a l'estiu es va retirar un envà intermedi unificant dues aules de manera que els grups

de 1r i 2n de primària treballen junts de forma molt satisfactòria.

El treball col·laboratiu i les dinàmiques d'inici i final de dia que s'hi practiquen, per posar dos exemples, ens han donat posteriorment moltes pistes a l'ecosistema de seminaris per poder seguir innovant.

Observem com els recursos i la reconversió de l'espai físic són importants, en efecte, però mai poden ser un argument per no iniciar el canvi cap a l'escola que volem (i que tant necessitem).

O dit d'una altra manera: la transformació de l'educació es fa més fàcilment si també canviem l'espai i el mobiliari, però també és possible sense una intervenció tan profunda.

25.

L'escola com un tot (Sant Gervasi)

La transformació dels espais físics ens ha de permetre viure d'una nova manera l'escola. Perquè, com dèiem anteriorment, tots els escenaris són rellevants.

A Jesuïtes Sant Gervasi (com també, per exemple, a l'edifici de La Salut de l'antiga escola Cormar, integrada avui a Jesuïtes Gràcia) amb les intervencions progressives estem realitzant un canvi cultural global. Perquè, encara que no ens n'adonem, els anys passen i la foscor d'èpoques passades, si no actuem, es perpetua.

En aquest sentit, escoles com Jesuïtes Casp o Jesuïtes Sarrià han estat atentes a aquest fet i fa anys que van realitzar remodelacions dels espais. N'és un bon exemple l'espai de pregaria (la capella Sant Francesc Xavier de Casp va guanyar el premi FAD de l'opinió 2006).

I com hem vist en aquest quadern, amb el MCEFE entrem també a les aules, al vestíbul, al menjador, als patis. No compartimentem la nostra visió.

Així, tot i que a Jesuïtes Sant Gervasi ara conviuen els espais antics amb els nous, el nostre plantejament és holístic i sistèmic.

Hem començat per les noves aules de la NEI i aquest setembre del 2015 hem inaugurat també el nou menjador, com el de Casp, que ha estat rebut amb entusiasme pels alumnes i famílies. Si volem que tota l'escola eduqui, en el nou camí de l'H2020, s'haurà de transformar tota l'escola.

26.

Annex: l'elecció de la creu

De més general a més concret. Seguint el mateix fil descriptiu de l'epígraf anterior, ens agradaria comentar, abans de tancar aquesta tercera part del quadern, un detall, petit però prou important per nosaltres, de les nostres aules.

Ens referim a la creu que hi ha penjada a la paret. És un element de dimensions reduïdes, senzill, discret i de fusta. Ens endinsem en l'essencial.

Encara que és una creu sense Crist (com ara la creu de Jerusalem i altres), vol significar la creu de Crist, alliberadora de les creus de tants homes i dones que les pateixen. És una memòria senzilla i discreta del lliurament de Jesús. I una crida a assumir les nostres creus.

És aquesta humilitat que volem transmetre amb la nostra creu; ens cal estar connectats i descentrats alhora. Una vida plena no és una vida de desitjos satisfets, sinó una vida que s'ha buidat per deixar espai al misteri que ens constitueix en comunió amb la resta de la creació.

Entenem l'existència com a intensitat, alegria, llum, creixement i desig essencial. Tots som cridats

a compartir-nos per elevar-nos en l'arbre de la creu, és a dir, en l'arbre de la vida. Perquè és Jesús que a través de la creu ens porta a la vida.

És la nostra també una creu de viatge, de pelegrí. Com la creu que podia portar Sant Ignasi, el nostre pelegrí. La seva simplicitat es veu reflectida en aquesta creu.

De fet, pelegrinar és sempre una aventura. Ho veiem en Sant Ignasi, que tot pelegrinant, anava despullant-se d'aquelles coses supèrflues del seu jo i s'acostava sense possessions, sense res, a la presència de Déu.

27. *Inauguració*

Totes les dificultats i el llarg procés que suposa un avantprojecte, un projecte i unes obres té sentit el dia en que els espais nous s'usen i s'inauguren. Així, el setembre del 2014, quan els protagonistes van entrar per primera vegada a les aules de les experiències pilot, es van quedar bocabadats.

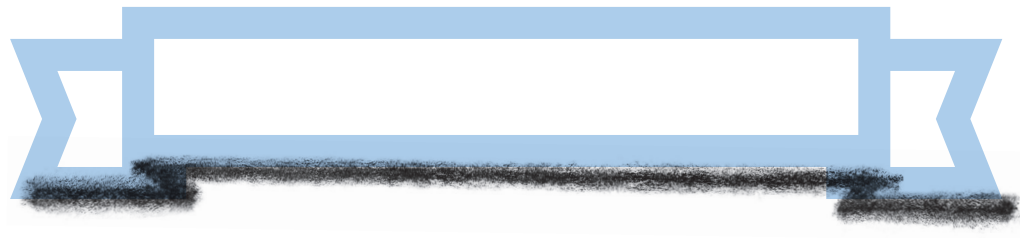
Ens referim als nens i nenes, per suposat, però també als professors i als pares i les mares que van conèixer els espais a les reunions de començaments de curs.

Realment és espectacular veure les cares d'alegria i entusiasme que la concreció del MCEFE genera de forma espontània. Aquesta és la primera prova fefaent que l'entorn ens influeix —i de quina manera!— les emocions. I no hem afirmat en un altre quadern que les emocions són essencials per a l'aprenentatge significatiu?

Com diuen els filòsofs, l'estètica està relacionada amb l'ètica. Perquè les formes en la seva materialitat expressen quelcom intangible: uns valors, unes pràctiques, una presència.

Això mateix van poder experimentar les famílies que van començar el MOPi amb els seus fills a Jesuïtes Gràcia. El fet és que pares i mares van compartir amb els mestres i infants el primer dia d'escola i van veure que enlloc d'alumnes, els nens i nenes eren aprenents que jugaven, membres d'una comunitat educativa que aprèn.

Ja per acabar, només ens queda afegir que en alguna visita, quan estàvem a punt d'arribar als nous espais hem fet servir amb un somriure l'expressió «Benvinguts al futur» fins que després de l'impacte que l'espai genera, algú ens va fer veure que la fórmula era literal.

Jesuïtes Lleida
Col·legi Claver-Raimat

Jesuïtes Lleida
Col·legi Claver-Raimat

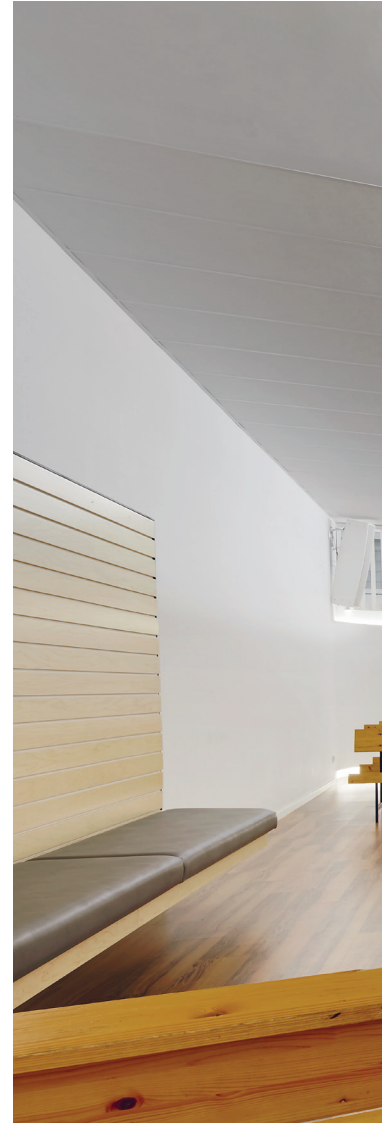

Jesuïtes Sant Gervasi
Escola Infant Jesús

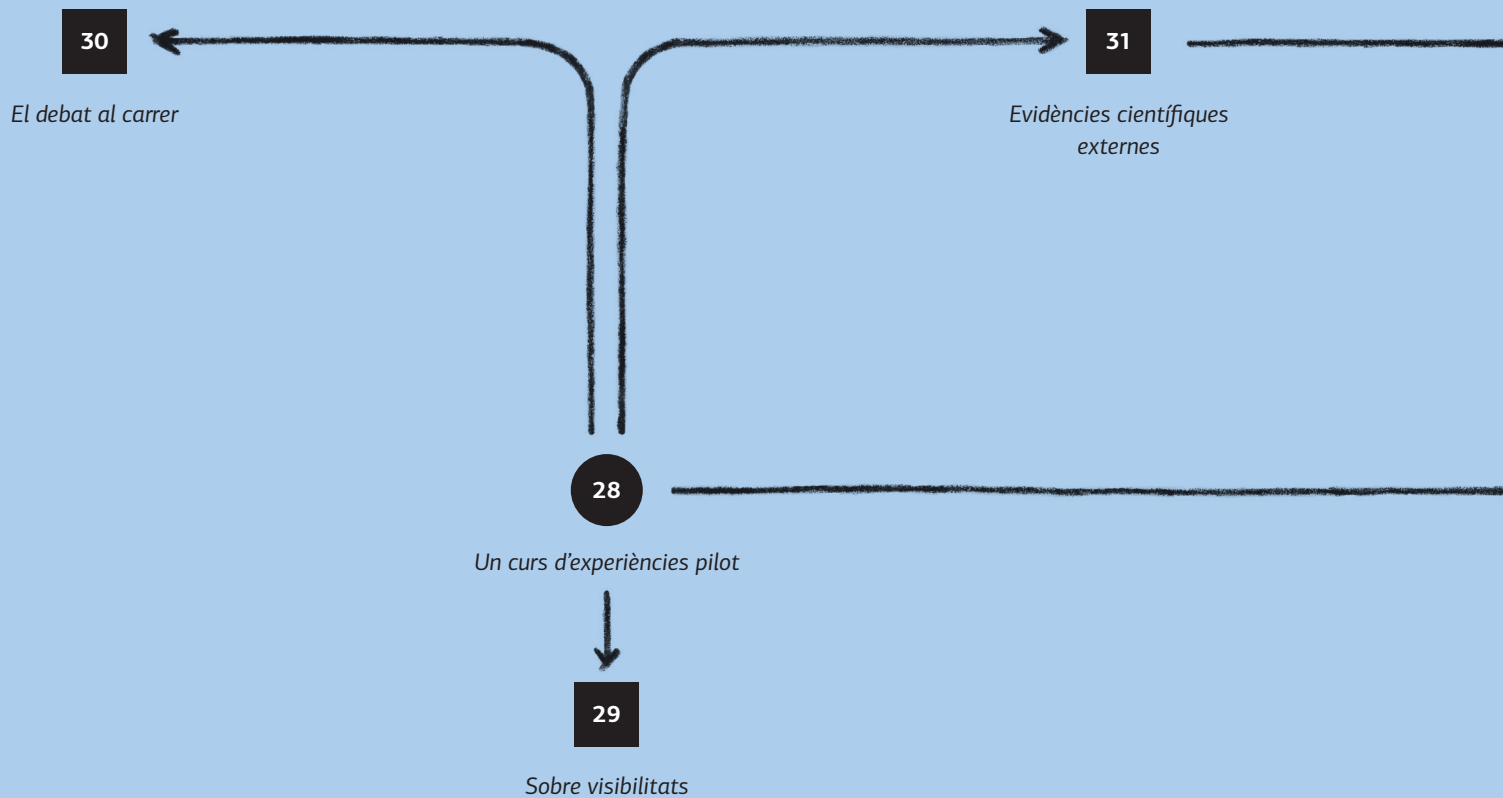
Jesuïtes El Clot
Escola del Clot

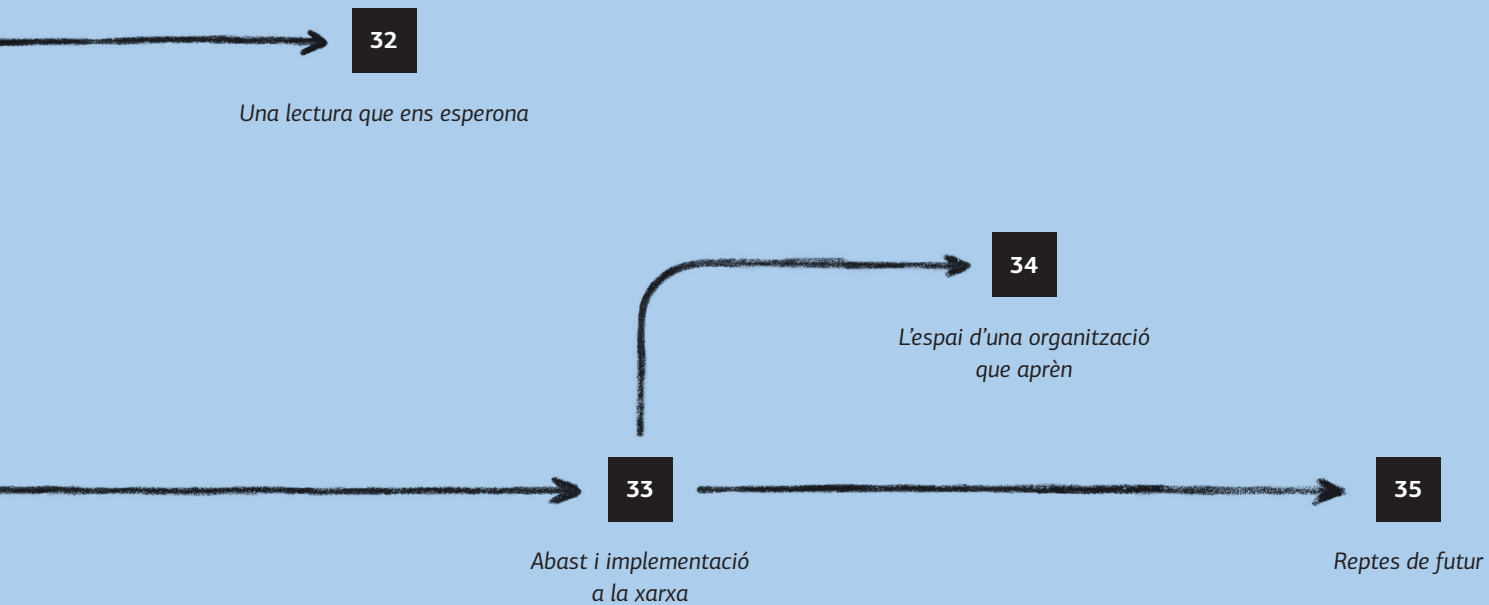

Jesuïtes El Clot
Escola del Clot

IV. Manteniment

07. Redissenyem els espais de l'escola. 35 escenaris per traçar el canvi educatiu

28.

Un curs d'experiències pilot

Com assenyalàvem en el pròleg, escrivim aquest quadern a la tardor del 2015, de manera que a JE hem realitzat ja dues fases d'obres i un curs i alguns mesos d'experiències pilot (a quatre centres, el MOPI, i a tres, la NEI).

Enguany les cares dels alumnes al setembre no han estat tan espectaculars com les de l'any passat. D'alguna manera, els alumnes ja coneixien l'amplitud i els colors de les aules. Ara, simplement, han afegit noves aules i nous espais. Podríem dir que l'entusiasme s'ha normalitzat i l'alegria i el color s'han mantingut.

I aquest, creiem que és un bon indicador. La funcionalitat de la tríada dels submodels del MEJE, ens permet remar a favor de l'aprenentatge dels alumnes: entrem en el terreny del fluir, d'allò que, finalment, es mostra com la cosa més natural del món.

D'altra banda, la remodelació dels espais físics forma part de les experiències pilot i, en conseqüència, també haurà de ser avaluada. El MCEFE s'ha dissenyat analitzant, debatent, projectant i, quan arribi el moment (juny del 2016), també caldrà avaluar-lo i calibrar-lo.

Com en tot allò que fem en l'Horitzó 2020, després del diagnòstic i del somni, ens hem tirat a la piscina sabent que encara no teníem resoltes totes les variables. Perquè som conscients que només actuant i revisant les nostres accions arribarem a resultats satisfactoris, perquè només fent s'aprèn i s'avança.

No hem fet obres per oblidar-nos dels paletes fins d'aquí a 25 anys. Les fem per trobar una disposició tan òptima com sigui possible per al desenvolupament del projecte vital dels alumnes i la realització del model educatiu i pedagògic de JE. I sabem que amb arquitectes i industrials ens caldrà recórrer encara força camí plegats.

Afegim que aquest element de variació també s'ha incorporat en el projecte. Res és permanent, sempre estem avançant i aprenent junts.

29.

Sobre visibilitats

Quan l'Horitzó 2020 ha arribat a transformar l'espai físic de l'escola, s'ha mostrat en tota la seva dimensió. Des del començament, hem dit que el canvi educatiu és sistèmic i disruptiu; ara no només ho afirmem, sinó que tots ho veiem clarament.

La innovació necessita baixar a terra, fer-se real i contrastar-se. L'impacte dels espais còmodes, estètics i lúdics ha estat, com dèiem abans, també ben visible. Aquestes característiques no són accessòries, l'escola del segle XXI les necessita per convertir-se en un centre d'aprenentatge on conviu una comunitat educativa que comparteix i crea coneixement.

Ara bé, no podem oblidar que l'espai per si sol no canvia res. Com tampoc no ho fa la tecnologia. Ens cal que aquests elements esdevinguin invisibles i es normalitzin perquè serveixin els alumnes de la millor manera.

Mentre siguin tema, ens mantindrem en una fase primerenca de la transformació. És lògic que parlem dels nous espais però també és significatiu que en aquests quaderns no ens hàgim referit expressament a l'ús, per exemple, dels ordinadors.

El debat no és ordinadors sí o ordinadors no. Com tampoc no és calefacció sí o calefacció no. Avui, estar connectat a la xarxa d'Internet és com estar connectat a la d'electricitat: una necessitat bàsica.

Amb el MENA, incorporem al procés d'ensenyament i aprenentatge, entre d'altres, el treball en grups (que requereix un mobiliari específic) i els projectes o la resolució de problemes (que requereixen ordinadors, *smartphones* i *tablets* amb accés a Internet). Aquest és el punt de vista que ens interessa.

En resum, podem dir que com menys veiem els colors, la llum, les taules i les pissarres digitals, més integrats i efectius seran.

30.

El debat al carrer

Quan els mitjans de comunicació es fan ressò d'un canvi silenciós és que aquest ja ha arribat per quedar-se. Només una dada: durant el setembre del 2015, el diari Ara i El Periódico han dedicat cadascun d'ells una doble pàgina als espais escolars.

Així, el dissabte 19 de setembre, Paloma Arenós comença amb les següents línies el reportatge al suplement AraCriatures:

«El disseny de l'espai educatiu condiciona l'aprenentatge dels alumnes. És una conclusió a la qual han arribat diferents centres de primària i de secundària en els últims cinc anys a Catalunya, tot i que aquest pensament beu de diferents moviments educatius amb mig segle de recorregut.»

«El pedagog italià Loris Malaguzzi (1920-1994) afirmava que els infants tenen tres mestres a l'escola: els adults, els seus iguals i l'entorn físic. El seu homòleg i compatriota Francesco Tonucci (Itàlia, 1954) manté que l'escola hauria de proporcionar un entorn ric, que només entrar-hi suposés un acte educatiu, i que els espais haurien de ser adequats amb el mateix criteri

i estimació amb què decorem casa nostra. En els seus textos, aquest reconegut pedagog expert en educació infantil aconsella que, en lloc d'aules, caldrien tallers i laboratoris “perquè conviden a l'acció, davant la passivitat de les taules i cadires de cara a una pissarra”. Entre els seus preceptes destacables, la catalana Rosa Sensat (1871-1961) va defensar sempre crear un ambient escolar acollidor, similar al d'una llar.»

«Els Jesuïtes de Catalunya, amb el seu projecte Horitzó 2020, els centres vinculats a la Xarxa d'Educació Lliure (XELL), l'Escola del Bosc de Rubió (Anoia), la Roser Capdevila de Polinyà o la Sant Miquel de Cornellà són alguns exemples de l'aposta per un espai agradable, pròxim a la natura, i per un disseny càlid i pràctic que té en compte les necessitats, els diferents ritmes i l'autonomia dels estudiants.»

Hem aconseguit, entre tots, posar l'espai físic i el mobiliari de l'escola i la seva transformació a l'agenda de la societat. I aquest fet és un gran èxit i una gran fita, ja que malauradament des de fa massa temps aquest debat tan important havia estat oblidat.

31.

Evidències científiques externes

En el quadern 01 posàvem de manifest i lamentàvem el dèficit de recerca científica aplicada al camp educatiu (vegeu la consideració 9). Massa sovint el món universitari es troba allunyat de la pràctica docent a les escoles i les administracions públiques menystenen les aportacions dels experts a l'hora de dissenyar les polítiques educatives.

Tenint present aquest panorama, ens ha sorprès gratament l'estudi publicat l'any 2012 per Peter Barrett, Yufan Zhang, Joanne Moffat i Khairy Kobbacy de la Universitat de Salford, al Regne Unit (nosaltres no hem estat capaços de trobar-ne cap altre de similar).

El títol és d'allò més entenedor i oportú per aquest quadern: *Una anàlisi holística i multinivell per identificar l'impacte del disseny d'una aula en l'aprenentatge dels alumnes*. I com a resultat l'estudi pren el grau de millora de cada alumne en lectura, escriptura i matemàtiques al llarg del curs escolar 2011-2012.

De totes maneres, abans d'entrar en matèria creiem que res millor que reproduir-ne el resum per

copsar-ne el plantejament i conèixer-ne les conclusions (la cursiva és nostra):

«L'objectiu d'aquest estudi és comprovar si hi ha indicis per demostrar que el disseny dels edificis escolars influeix en el ritme d'aprenentatge dels alumnes de primària.»

«S'han desenvolupat hipòtesis per a 10 paràmetres de disseny dins d'un context de neurociència amb tres principis de disseny. S'han comparat amb les dades recollides de 751 alumnes de 34 aules diverses, de set escoles diferents del Regne Unit. El model multinivell desenvolupat explicava el 51% de la variabilitat en els entorns d'aprenentatge dels alumnes durant un any escolar. Ara bé, dintre d'això, s'ha identificat un nivell elevat d'explicació (73%) a nivell de classe, associat totalment a sis paràmetres de l'entorn construït: color, opció, connexió, complexitat, flexibilitat i llum.»

«Aquest model s'ha utilitzat per preveure l'impacte dels sis paràmetres de disseny en el progrés dels alumnes. En comparar la “millor” i la “pitjor” aula de la mostra, s'ha descobert que tan sols aquests factors

tenen un impacte equivalent al progrés típic d'un alumne durant un any. També ha estat possible calcular l'impacte proporcional d'aquests factors de l'entorn en el progrés dels alumnes, dins del conjunt de tots els factors que hi influeixen. *De mitjana, hi ha contribuït en un 25%.*»

«Això demostra clarament l'impacte de l'entorn construït en el progrés dels alumnes i ressalta com n'és d'important que els responsables polítics, dissenyadors i usuaris ho tinguin en compte. Malgrat això, degut a l'ampli ventall de factors que formen part d'aquest enfocament holístic, el disseny dels espais d'aprenentatge encara suposa un repte important.»

I després d'aquesta conclusió, encara ens preguntem si l'aula i el disseny influeixen en l'aprenentatge dels alumnes? I encara continuarem sense transformar els espais educatius i seguirem construint noves escoles com les del segle passat?

Podeu descarregar l'article complet amb aquest codi QR.

32.

Una lectura que ens esperona

Les conclusions a què arriba l'estudi de la Universitat de Salford ens indiquen que treballem en la bona direcció. Segons les dades recollides i analitzades, el disseny de l'entorn contribueix en un 25% en l'aprenentatge dels alumnes. Cal, doncs, parar-hi atenció i transformar amb criteri els espais de l'escola del segle XXI.

Els elements que s'hi destaquen estan englobats en tres principis generals i sis paràmetres de disseny: A. naturalitat (1. llum), B. individualització (2. opció, 3. flexibilitat i 4. connexió) i C. estimulació (5. complexitat i 6. color). Els ítems que es mostren positius són:

- 1.1. L'aula rep llum natural de més d'una direcció i/o la llum natural penetra des del sud.
- 1.2. L'aula té una qualitat i una quantitat alta de llums elèctrics.
- 1.3. L'espai vora la finestra està net, sense obstruccions.
- 2.1. L'aula té mobiliari i recursos d'alta qualitat, dissenyats per a l'educació.
- 2.2. Taules i cadires interessants (en color i en forma) i ergonòmiques.

- 3.1. Zones variades que permeten fer diverses activitats d'aprenentatge alhora.
- 3.2. El mestre pot canviar la configuració de l'espai fàcilment.
- 4.1. Uns passadissos amples faciliten el moviment.
- 4.2. Els passadissos tenen eines orientatives clares.
- 5.1. Un edifici ampli ofereix oportunitats diverses per a diferents activitats d'aprenentatge.
- 5.2. Pel que fa a les presentacions visuals i la decoració, a l'aula cal que hi hagi un entorn visual poc sorollós, combinat i amb un cert nivell de complexitat.
- 6.1. Els colors càlids van bé a les aules de les classes superiors, i els colors frescos i lluminosos van bé per a classes inferiors.
- 6.2. El color de les parets, les estores, els mobles i les presentacions visuals contribueixen a l'esquema de colors de l'aula. De totes maneres, és el color de l'aula (parets i terra) que juga el paper més important.

Com hem pogut veure en aquest quadern, a Jesuïtes Educació hem tingut presents aquests elements i el Model de Canvi de l'Espai Físic de les Escoles els inclou. Els alumnes, en el procés participatiu de l'H2020 ens van dir massivament que les escoles eren tristes i que no tenien color. Ara un estudi científic corrobora la influència del disseny de les aules en la vida dels alumnes i la seva educació.

Per part nostra, només ens queda agrair la dedicació d'aquest equip de recerca en actiu del Regne Unit. De ben segur que seguirem de prop les novetats que publiquin al respecte.

33.

Abast i implementació a la xarxa

En aquest quadern hem relatat la formulació del MCEFE i l'execució de les obres, és a dir, el període que va del 2009 (amb la inicial reserva de partides pressupostàries), fins el 2015 (amb la posada en marxa del segon any de les experiències pilot).

«Com segueix l'aventura?» és una pregunta que ens fan sovint. Com a resposta observem que l'any 2020 totes les escoles tindran implementat el canvi en moltes etapes.

Ens expliquem: el nou model educatiu, amb la reestructuració de l'espai físic que comporta, haurà arribat tant a infantil i primària, com a secundària, batxillerat i formació professional.

Això no suposa que el 2020 els vuit centres de la xarxa estiguin completament remodelats. Només vol dir (i no és poca cosa), que cada centre haurà començat per un curs determinat i que serà el conjunt de la xarxa qui haurà completat el procés.

El cas de Jesuïtes Lleida és especial, ja que el curs 2014-2015 van començar de manera simultània el MOP i la NEI i incorporen també la nova experiència pilot

de 3r i 4t de l'ESO (el TQE) el curs 2016-2017. De la xarxa serà, en efecte, el centre que de manera més ràpida s'haurà transformat.

34.

L'espai d'una organització que aprèn

En el quadern oó hem vist com el canvi educatiu ens impulsa a un canvi organitzacional i en la gestió. Dèiem que l'escola del segle XXI s'ha d'organitzar i gestionar d'una manera diferent a com hem treballat fins ara.

El tret distintiu d'aquesta transformació era la noció d'aprenentatge. Necessitem una organització que respongui amb claredat i rapidesa a les necessitats de cada moment, una estructura interna i un equip humà capaç d'adaptar-se constantment. És a dir, una organització que aprèn i avança.

Com a síntesi d'aquest quadern, ens remetem a la ja esmentada primera intervenció sota el paraigua del projecte de transformació profunda de l'educació, és a dir, a l'espai que ocupa la direcció general de la fundació al carrer Roger de Llúria 15.

El 2009, la mudança d'Intermón Oxfam ens va facilitar l'accés a la setena planta de l'edifici i, enlloc de despatxos compartimentats, vam optar per una sala gran, lluminosa i accessible.

Res a veure amb el model vertical del segle passat. On es situen els directius de les grans multinacionals

del segle XX? A la darrera planta dels gratacels, on només s'hi pot accedir introduint a l'ascensor un codi secret o una clau d'allò més exclusiva?

I el model horitzontal ha anat quallant a la xarxa. Només cal veure els nous despatxos del director i de la gerent de Jesuïtes El Clot. Els trobem a la primera planta, a sobre del vestíbul d'entrada, amb les portes transparents. Com ens recorda Sant Ignasi, som aquí per servir i estimar en tot.

Com podem fer front als reptes del demà? Cadascú treballant per la seva banda o fent equip per sumar idees, competències i esforços? L'endogàmia no porta enlloc i nosaltres volem arribar ben lluny...

Necessitem nous espais per a l'educació i nous espais per a una comunitat educativa que també ha d'aprendre, canviar i avançar.

35.

Reptes de futur

Amb aquest quadern tanquem la sèrie dedicada als tres submodels del MEJE. Havent analitzat el model d'ensenyament i aprenentatge i el model de gestió, aquí hem analitzat els escenaris del canvi educatiu.

Seguint la metàfora inicial, podríem dir que en aquesta obra que es representa a l'escola, segurament el rol dels actors, dels directors i del públic no és tan clar com fa unes dècades. Però allò que hem perdut en definició ho hem guanyat en possibilitat.

Fer de l'escola un punt de trobada, una comunitat d'aprenents oberts al món i al misteri de la vida, això és el que ens proposem. Per acostar-nos al nostre objectiu, no hem revisat unes peces, sinó que, com hem vist, ho hem reconsiderat tot.

I transformant l'escola estem fent realitat el futur: transparència i permeabilitat amb l'exterior, avançar per establir correspondències entre el món educatiu i el món social, econòmic i cultural, constituir-nos, en definitiva, no com un univers paral·lel, sinó com un agent innovador i impulsor d'una vida més justa, alegre i plena.

Ens hem permès somiar i l'equip d'arquitectes ens ha conduït amb la seva creativitat cap a nous escenaris. Podem dir amb satisfacció que avui hi ha tantes esperances de tantes persones que s'estan complint... Sí, hem pres decisions agosarades que estan funcionant.

Seguim endavant amb les directrius del tercer i quart d'ESO, amb la FP, les diferents fases del pla director de cada centre... No sabem com seran les aules d'aquí a vint o trenta anys o, fins i tot, on aprendran els nostres alumnes, però sí que podem dir que avui hem iniciat el camí per descobrir-ho.

El nostre és un compromís i una aposta decidida per crear l'escola del segle XXI. El repte que tenim al davant és de vital importància. Després d'aquestes consideracions sobre l'espai físic, podem seguir construint escoles amb els paràmetres de sempre?

Taula de continguts

Pròleg

Introducció

12

I. Avantprojecte

14

01. *L'Horitzó 2020 com a canvi sistèmic i disruptiu*

17

02. *L'espai físic no és neutral*

18

03. *La noció d'escenari*

19

04. *L'escola del segle xx*

20

05. *L'espai físic i el projecte vital*

22

II. Projecte

24

06. *De les necessitats a les solucions*

27

07. *Les directrius de l'Horitzó 2020*

28

08. *MEJE, MENA, MEG i... MCEFE*

30

09. *La relació del MENA i els nous espais*

32

10. *Treball en equip: educadors i arquitectes*

34

11. *Pla director i pla especial urbanístic*

35

12. *Sobre innovar*

36

13. *Acords amb l'Administració*

37

14. *El finançament*

38

15. *L'execució: MIO, industrials i direcció d'obra*

40

III. Construcció	42	IV. Manteniment	70
16. Les aules NEI: sistemes	44	28. Un curs d'experiències pilot	73
17. Les aules NEI: interaccions	46	29. Sobre visibilitats	74
18. Peculiaritats del MOPI (Gràcia)	48	30. El debat al carrer	75
19. El vestíbul d'entrada (El Clot)	50	31. Evidències científiques externes	76
20. La sala de professors (El Clot)	51	32. Una lectura que ens esperona	78
21. La capella (El Clot)	52	33. Abast i implementació a la xarxa	80
22. Les àgores i els patis (Lleida)	53	34. L'espai d'una organització que aprèn	81
23. El menjador (Casp)	54	35. Reptes de futur	82
24. Els recursos (Poble Sec)	55		
25. L'escola com un tot (Sant Gervasi)	56	Agraïments	87
26. Annex: l'elecció de la creu	57		
27. Inauguració	58		

Agraïments

Per la possibilitat de viure aquest moment històric, volem donar les gràcies...

A tots els educadors, jesuïtes i laics, que ens han precedit en les nostres escoles, gràcies per haver-nos deixat traçat el camí de la innovació.

A tots els educadors de Jesuïtes Educació, gràcies pel vostre entusiasme i compromís en trobar cada dia noves respostes als reptes del present.

A tots els alumnes dels vuit centres de la nostra xarxa, gràcies per les vostres idees i per la vostra espontaneïtat i energia, junts estem transformant la realitat.

A totes les famílies, gràcies per la vostra confiança, recolzament i interpel·lació, només fent equip junts podrem arribar ben lluny.

A Ignasi de Loiola i a la Companyia de Jesús que va fundar, gràcies al seu esperit i força que ens inspira a fer de la nostra tasca educativa una vida al servei dels altres.

Títols publicats d'aquesta col·lecció:

01.

Enfoquem l'objectiu

40 consideracions per al canvi educatiu

02.

Preparem el terreny

35 claus per propiciar el canvi educatiu

03.

Formulem l'horitzó

37 fites per somiar el canvi educatiu

04.

Passem a l'acció

35 passes per viure el canvi educatiu

05.

Definim el model pedagògic

37 pilars per fonamentar el canvi educatiu

06.

Repensem la gestió de l'escola

30 estratègies per organitzar el canvi educatiu

07.

Redissenyem els espais de l'escola

35 escenaris per traçar el canvi educatiu

08.

Tastem el somni

32 experiències per viure el canvi educatiu

El quadern

Amb el setè volum de la col·lecció Transformant l'educació tanquem la sèrie dels tres submodels bàsics que es desprenen del Model Educatiu de Jesuïtes Educació. Després de revisar en profunditat el procés d'ensenyament i aprenentatge i la gestió de les nostres escoles, ens fixem ara en l'espai físic. El MCEFE o Model de Canvi de l'Espai Físic de les Escoles és una aposta decidida cap a la transformació profunda de l'educació. Posem els escenaris al servei del projecte vital dels alumnes: llum, colors, espais, mobiliari i recursos digitals per viure amb entusiasme la nova escola del segle XXI.

El projecte

Des del 2009, les escoles de Jesuïtes Educació estem portant a terme una experiència de renovació educativa d'ampli abast. És el que nosaltres anomenem Horitzó 2020. Ens hem posat en moviment i amb il·lusió i esforç estem construint, entre tots i en primera persona, una manera diferent de fer escola al segle XXI.

La col·lecció

A l'experiència li cal aturar-se i reflexionar, analitzar allò que ha succeït per planificar millor les properes accions. Així és com plantejem aquesta col·lecció dirigida per en Xavier Aragay i d'autoria múltiple. Amb la col·lecció Transformant l'educació volem consolidar fites i compartir aprenentatges per seguir millorant amb totes les persones compromeses amb aquesta tasca que avui ha esdevingut imprescindible. És el nostre granet de sorra, la nostra aportació al necessari canvi que requereix l'educació. Cal que tots avancem i cal que compartim il·lusió, inspiració i experiències.

Per a més informació, visiteu el nostre [site](http://h2020.fje.edu) a l'adreça <http://h2020.fje.edu>

Hi trobareu els vídeos, els diaris i tots els quaderns d'aquesta col·lecció disponibles en català, castellà i anglès, així com un espai de participació on podreu fer-nos arribar les vostres aportacions. Us hi esperem! Gràcies!